

Blågrønne bydrømme

Side 24

Dansk Byplanlaboratorium
skal have ny direktør

Side 6

Ny strategi for
bygningsfredningen

Side 17

På Sporet af Landsbyrum

Side 18

Musicon-bydelen
i Roskilde får
Blandet By-prisen

Side 11

75 år: Fremtidens Fantastiske Fingerplan

Forskellighed er en
regional styrke

Side 28

Blandet bolig, erhverv og støj:
Kvarterløft eller kvalitetsænkning?

Side 32

Kampen om arealerne
kræver blik for helheden

Side 34

I dette nummer

Leder: Vilde problemer, visioner, viden og vedholdenhed

Af Ellen Højgaard Jensen, direktør for Dansk Byplanlaboratorium

Nyt fra netværket

Veje til bæredygtig mobilitet

Af Lasse Repsholt, formand, Kollektiv Trafik Forum
I KL's Klimabarometer 2022 peger 75 af 98 kommunerne på, at de ikke kan nå deres klimamål blandt andet indenfor transport, selvom mange værktøjer og tiltag er kendte. I Aarhus Kommune har de arbejdet med bæredygtig mobilitet i en årrække og delte på Byplanmødet i oktober delte de ud af deres erfaringer. Det handler om at skabe synergi.

Planlægningen kan bruges mere aktivt til at nå klimamålene

Af projektleder Rasmus Blindum, Plan 22+
Efter en række kickoff-seminarer Plan 22+ er det blevet tydeligt at kommunerne efterspørger viden om metoder, redskaber og processer primært indenfor bolig og by udvikling, mobilitet og VE-anlæg i det åbne land. Et andet behov er et CO₂-vurderingsværktøj, der kan bruges som et dialogværktøj både blandt klimamedarbejdere og planlæggere, men også eksterne samarbejdspartnere.

5

Ny strategi for bygningsfredningen

Af Jens Toftgaard, formand for Det Særlige Bygningssyn

Fredning er en anerkendelse af en bygnings kvaliteter og nationale betydning. En fredet bygning er med til at fortælle om Danmarks udvikling, som særligt efter 1945 er gået stærkt og velfærdsstatens bygninger skudt op. Det Særlige Bygningssyn peger på, at flere bygninger fra perioden bør fredes.

17

På sporet af landsbyrum

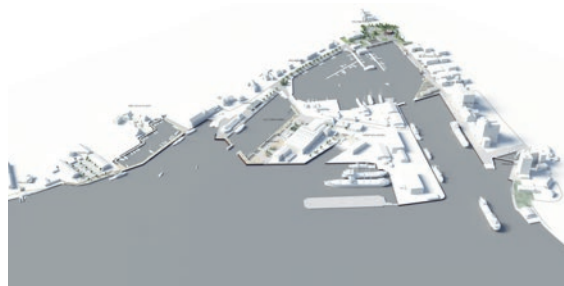
Af lektor Ditte Bendix Lanng og Adjunkt Tina Vestermann Olsen fra Aalborg Universitet, Institut for Arkitektur, Design og Medieteknologi

Et nyt pilotprojekt peger på landsbyrummet som et relevant fysisk og socio-rumligt genstandsfelt, fordi sirligt placerede krukker og bænke placeret med udsigt til landskabet vidner om landsbyens ressourcer og overskud og bliver en modvægt til udfordringer med stagnation og dræning af funktioner. Det er nyttig viden i det strategiske arbejde for landsbyer.

18

Kurser og konferencer – ses vi?

20

Blågrønne bydrømme

Af Søren Smidt-Jensen, Ph.d., associeret partner, Smith Innovation

Adaptiv planlægning er en måde at kunne planlægge for blågrønne bydrømme og samtidig håndtere uforudsigeligheden i, hvordan klimaforandringerne påvirker vores byer. På Byplanmødet delte blandt andet Svendborg og Horsens kommuner ud af deres erfaringer.

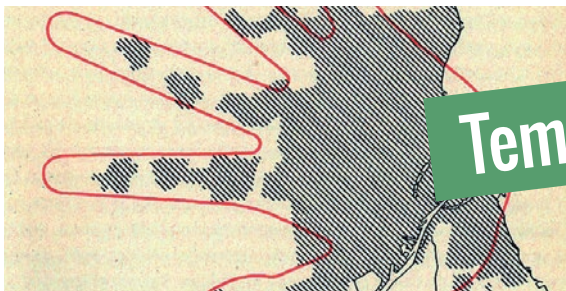
24

Lad Byplanlaboratoriet skræddersy et kursus til din organisation

26

14

75 år: Fremtidens Fantastiske Fingerplan

Tema Fingerbyens grønne handske: Status for de grønne områder

27

Af Henrik Vejre, Agronom, ph.d og professor i landskabsarkitektur og planlægning, Københavns Universitet
Københavnsegnen er generelt velforsynet med grønne områder, men de er skævt fordelt med et generelt underskud i de indre dele, mens de ydre dele i fingerbyerne er velforsynede. Størstedelen af de grønne områder i Stor-københavn er som sådan godt beskyttede, men er samtidig under pres fra flere sider alt efter type og beliggenhed.

Tema Forskellighed er en regional styrke: Fingerplanens betydning i tre Hovedstadskommuner

28

Af Julie Reinau, arkitekt med MA i Strategisk Byplanlægning beskæftiget med strategisk bygherrerådgivning indenfor byudvikling og byggeri
Hovedstadsområdet rummer et interessant og differentieret by- og landskabsmiljø, vi kan være stolte af – også i et internationalt perspektiv. Det skyldes ifølge Julie Reinau den struktur, der blev fastlagt med Fingerplanen. På baggrund af hendes erfaringer fra ansættelser i Gribskov, Hørsholm og Københavns kommuner viser hun, hvordan de tre kommuners udviklingsmuligheder hænger sammen med deres placering i hhv. spidsen af en finger, midt i men på kanten af en finger og helt inde i håndfladen.

Tema Fingerplanen skal løftes, hvis den regionale udvikling skal lykkes

30

Af direktør David Meinke, Center for Regional Udvikling, Region Hovedstaden
Fingerplanen var banebrydende for sin tid og har sikret mange af de kvaliteter, som gør hovedstadsområdet attraktivt. Men hvis Hovedstadsområdets helt grundlæggende udfordring med manglen på arealer til eksempelvis udbygningen af vedvarende energisystem eller øget biodiversitet løses, så kræver det et stærkt regionalt samarbejde.

Tema Blandet bolig, erhverv og støj: Kvarterløft eller kvalitetssænkning?

32

Af chefkonsulent Morten Løber, Dansk Industri

Hvad lægger vi i begrebet "blandet bolig og erhverv", når vi inden for byudvikling taler om blandede byområder? Det er en planlægningsidé, som skal løftes med det værktøj, vi har i kassen i dag. Men hvilken bykvalitet får man ud af det støj og mobiliteten taget i betragtning?

Tema Fingerplanen: Kampen om arealerne kræver blik for helheden

34

Af direktør Winni Grosbøll, Friluftsrådet

Der er rift om pladsen i Danmark, derfor er der behov for skarp politisk prioritering og bedre planlægning af vores arealer, hvis vi skal sikre, at det ikke bliver naturen og befolkningens muligheder for friluftsliv, der taber kampen. Staten er nødt til at tage ansvar for den overordnede udfordring.

Tema Fingerplan 2.0 – en åben konkurrence om "Fremtidens fantastiske fingerplan"

36

Af Rune Christiansen, MAA, medlem af Arkitektforeningens arbejdsgruppe

Det er den åbne arkitektkonkurrences kvalitet både unge og erfarne kan deltage, desuden leverer den ofte anderledes svar på den stillede opgave. Besvarelserne kan fungere som debatoplæg og bidrage til et stærkt idékatalog for dem fremtidens beslutningstagere.

Vinderen af Byplanprisen kan lære os at se overfladevand som en ressource

38

Af Sigurd Sejer Skov, cand.soc i Plan, By & Proces og Socialvidenskab, RUC

Nye er et godt eksempel på, hvordan man kan få plads til natur, biodiversitet og fællesskab i nybyggeri. Men projektet i Nye skitserer samtidig uligevægten i, hvem der kan sætte takten for urban bæredygtig byudvikling og omstilling.

GODS B

Vi ses i
Aarhus til

BYPLANMØDET
5 - 6 OKTOBER
2023

Foto: Visit Aarhus

Aarhus Kommune er vært for Byplanmødet 2023 – dansk byplanlægnings årlige konference, hvor +700 planlæggere, politikere og rådgivere samles for at netværke og blive klogere på aktuelle temaer.

Sæt kryds i kalenderen den 5.-6. oktober allerede nu.

dansk byplan
laboratorium

” Planlæggerne kan vise sig at blive fremtidens helte – hvis de ellers kan råbe politikerne op!

Leder

Vilde problemer, visioner, viden og vedholdenhed

Jeg har lige deltaget i de danske plancheferes årsmøde. I år var overskriften: Udfordringer i offentlig ledelse med løsningen af tidens vilde problemer. Tak for invitationen og tak for kaffe!

Det var på en gang nogle rigtig hyggelige, berigende og opløftende dage og på samme tid en hårrejsende oplevelse. Det gode var, at plancheferne tydeligvis ser sig selv som vigtige forandringsagenter i den store omstilling, vi som samfund står overfor. Den fysiske planlægning er nødvendig, hvis vi skal håndtere og leve med de store samfundskriser og vilde problemer. Jeg skriver med vilje ikke løse. For klima og biodiversitetskriserne kan efter min bedste overbevisning ikke løses eller fikses. De kan kun bremses og håndteres. FN's klimatopmøde i Egypten peger også entydigt i den retning.

Det er december, og vi sparer på gadebelysning og julelys. Vi gør det, fordi vi står midt i en energikrise. Der er på den længere bane også indgået en aftale om grøn strøm og varme, og der skal nedsættes et helhedsorienteret udvalg, der skal se på fremtidens multifunktionelle landskaber. Staten har spurgt kommunerne om deres muligheder for at opstille anlæg til vedvarende energi og vil komme med

et bud på, hvor de kan ligge. Det skal ske i samarbejde med de lokale, og der vil blive nedsat et rejsehold.

Der er mange gode tiltag på tegnebrættet, og jeg håber, at en ny regering vil se helhedsorienteret på den fysiske planlægning af byer og landskaber. Det er ikke kun energi, der skal ses og planlægges i en stor skala. Der er nok af vilde problemer.

Så er det bare ikke så godt, at vores demokrati er i krise. Sigge Winther Nielsen, der har skrevet bestselleren om entreprenørstaten, kunne på mødet fortælle os, at dansk politik står midt i et paradoks. Problemerne bliver stadig vildere samtidig med, at der føres mere og mere pseudopolitik.

Heldigvis havde Sigge Winther Nielsen også et bud på en kur. Han anbefaler, at vi arbejder med 3 V'er: vision, viden og vedholdenhed. Det er redskaber, som gode planlæggere altid har benyttet sig af. Fingerplanen, som beskrives i dette nummer af Byplan Nyt, har netop disse kendetegn.

Ellen Højgaard Jensen, direktør for Dansk Byplanlaboratorium

Når jeg skriver, at mødet både var førstestemmende og opløftende, så er det, fordi de redskaber, som planlæggerne ligger inde med, er mere aktuelle end nogensinde. Det tegner godt for vores fag. Planlæggerne kan vise sig at blive fremtidens helte – hvis de ellers kan råbe politikerne op!

Sigge Winther Nielsen rundede i øvrigt af med at sige, at det i virkeligheden handler om at være et godt menneske, og at den næste institution, vi skal bygge op, skal være en institution, der kan give en krammer.

Helt personligt vil jeg gerne give en krammer til alle dem, der har støttet Byplanlaboratoriet i de sidste 17 år. Det har været fantastisk. Jeg har valgt at give stafetten videre, men vi ses derude blandt de vilde problemer. Der er nok at tage fat på.

BYPLAN NYT

Byplan Nyt 4/2022 (20. årgang)

Redaktion

Ellen Højgaard Jensen (ansv.)
Michael Nørgaard
Nyt fra Netværket og
korrektur: Charlotte
Odgaard Sjælland

Redaktionsadresse

Dansk Byplanlaboratorium
Rådhusstræde 6. 1. sal,
1466 København K

Tlf.: 33 13 72 81

Mail: mn@byplanlab.dk
www.byplanlab.dk

Annancer

mn@byplanlab.dk
bestilles senest
1. marts 2023

Layout

Anders Tornberg

Forside

Foto: Roskilde Kommune

Oplag

3.400

Tryk

KLS PurePrint

Tak til KAB fonden for støtte til temaet om Fingerplanen.

ISSN

1602-9038

Signerede artikler står for forfatterens regning, usignede for den ansvarshavende redaktørs regning.

Byplan Nyt 1/2023 udkommer marts 2023

Nyt fra netværket

Dansk Byplanlaboratorium skal have ny direktør!

Efter mere end 17 år som direktør for Dansk Byplanlaboratorium har Ellen Højgaard Jensen valgt at stoppe til februar. Det forlyder fra pålidelig kilde, at det har været supersjovt, udfordrende og berigende at være direktør. Ellen har arbejdet sammen med 4 bestyrelsesformænd, nemlig Torben Nøhr, Maj Green, Jes Møller og den nuværende formand, Lisbet Wolters.

Da Ellen startede i 2005 var økonomien udfordret; men det kom der hurtigt styr på. Digitaliseringen i perioden betød, at tiden løb fra Byplanlaboratoriets ellers velforsynede og velrenommerede bibliotek. En transformation til nye formater som Ellen har stået i spidsen for.

Udviklingen af Byplanmødet og en styrkelse af Byplanprisen er andre fortjenester, som Ellen kan skrive på sit CV. COVID-19 har været en udfordring for huset, for kurserne og den indtægtsdækkede virksomhed, men direktøren klarede skærene i den gamle organisation.

17 år i spidsen for Dansk Byplanlaboratorium – ud af de i alt 101 år – er en bedrift. Ellen er stolt og bevisst om den lange historie og alle de fyrtårne, som vi står på skuldrene af og de resultater, som er leveret i den lange historie.

Ellen Højgaard Jensen

På direktørkontoret står bordet, hvor Fingerplanen blev tegnet i 1947. Det er historiens vingesus i vores helt egen verden.

Det er blevet til et hav af debatindlæg, conferenceoplæg, deltagelse i debatter og regeringsudvalg m.m. og Ellen er selv blevet et kendt og respekteret fagligt fyrtårn, der på bedste vis løfter den forpligtende arv.

Med til historien hører også, at et utal af studenter, praktikanter og medarbejdere har været igennem Dansk Byplanlaboratorium i Ellens tid; potentialet i folk bliver set, og der har altid været plads til at give en chance i et mangfoldigt hus, hvor der er rummeligt og højt til loftet.

På bagsiden af dette blad kan du finde stillingsopslaget for Ellens efterfølger. Måske kunne det være noget for dig eller én du kender! Find også opslaget på www.byplanlab.dk, hvor også en detaljeret stillingsbeskrivelse vil være tilgængelig fra medio december.
-mn

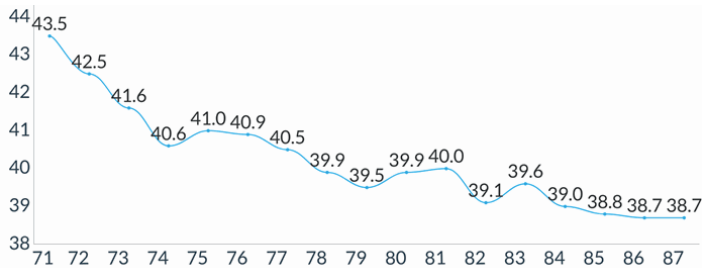

Naturens lyde maskerer trafikstøj

Fleere undersøgelser viser, at trafikstøj er skadeligt for helbredet, men samtidig kan vi ikke fjerne den med et fingerknips. I Københavns Nordvestkvarter er det faktisk lykkedes SLA og Niras at **maskere trafikstøjen med naturens lyde** i et klimatilpasningsprojekt langs Tomsgårdsvej – et område med rigtig meget trafik. En tæt stammeskov af bævreasp, hvor netop bævreaspens bladstruktur skaber en behagelig raslen i vinden suppleret med den rislende lyd af vand fra en specialdesignet 80 meter lang "vandtrappe" maskerer simpelthen trafikstøjen.

Kilde: SLA

Udvikling i andelen af en årgang, der som 35-årig bor i samme kommune, som da de var 15 år, årgang 1971-1987 (%)

Kilde: Momentum. Egne beregninger på baggrund af registerdata fra Danmarks Statistik.

Local leavers eller regional stayers

Konkurrencen mellem kommunerne om borgernes gunst og bosætning handler blandt andet om at få de unge, der har afsluttet grundskolen i kommunen til at vende hjem igen. Spørgsmålet er, om kommunerne i stedet for at kæmpe hver deres kamp burde gå sammen om at få fortalt om det tætte naboskab, naturen og det stærke foreningsliv på landet. **En ny undersøgelse viser, at selvom færre flytter tilbage til hjemkommunen, så flytter mange tilbage til regionen.** Ifølge ph.d. Eva Mærsk har mange unge måske ikke lyst til at flytte tilbage til deres specifikke ophavskommune – men de vil gerne flytte i frokostafstand dertil og altså tæt på familie og venner. I Brønderslev kommune, der har landets laveste tilbageflytningsprocent, anerkender borgmester Mikael Klitgaard, at det er en gevinst, hver gang en ung familie vælger at bosætte sig i en landkommune.

Kilde: Momentum

Foto: Arcgency

Gentænkning af bygningskulturarven belønnes med Renoverprisen bolig 2022

Fabers Fabrikker i Ryslinge på Fyn er et godt eksempel på, hvordan konceptet Hus i hus kan transformere industribygninger til billige og attraktive boliger med et lille miljømæssigt fodaftryk. Boligerne bygges af træmoduler uafhængigt af bygningen, der samtidig danner et rum omkring boligerne. Mødet mellem det rå uopvarmede rum og den nye kerne, kontrasten mellem de originale overflader med tydeligt brugsspør og de nye trækonstruktioner er med til at formidle bygningskulturarven. På den måde rummer Hus i hus konceptet både det standardiserede og unikke samtidig med, at udenomsarealet under tag både giver albuenum og mulighed for fælles aktiviteter.

Kilde: Renover

XPRESS – overgangen til vedvarende energi

Spørgsmålet om energisikkerhed har for alvor fået behovet for vedvarende energi frem i lyset. I den forbindelse har EU kørt projektet Xpress, som har undersøgt, hvordan fysiske og organisatoriske rammer kan være med til at fremme brugen af vedvarende energi i boligorganisationer og kommuner ved at integrere flere små og mellemstore virksomheder i arbejdet. Erfaringerne er samlet i publikationen **EXPRESS Renewable Energy, Engagement of small and medium enterprises in the green transition**, som du finder på Foreningen Bæredygtige Byer og Bygningers hjemmeside, der rummer en række publikationer, som tematisk dækker forskellige aspekter af bæredygtige byer og bygninger.

Kilde: Foreningen Bæredygtige Byer og Bygninger

Nyt fra netværket

Byggeriet tager ansvar for den grønne omstilling med et nyt strategisk netværk

Målet om en 70% reduktion af drivhusgasser kræver, at byggebranchen bliver markant mere bæredygtig. Den nationale strategi for bæredygtigt byggeri er et skridt på vejen, men det vil kræve samarbejde og vidensdeling at få den realiseret. Derfor har mere end 20 brancheorganisationer, videns- og forskningsinstitutioner samt NGO'er dannet **Strateginævret for bæredygtigt byggeri**, som et operationelt netværk i forhold til selve udviklingen og implementeringen af strategien. Arbejdet med de forskellige problemstillinger foregår i syv tema- og arbejdsgrupper sammensat af repræsentanter fra de deltagende organisationer og suppleret med udefrakommende fagpersoner. Grupperne skal gennem deres arbejde bidrage til at højne vidensniveauet i branchen samt identificere alle væsentlige behov og muligheder, så der kan sættes mere fart på den grønne omstilling.

Kilde: Bygherreforeningen

Ny bog: Kig Ned

Peter Olesen har efter 7 bøger med temaet kig op vendt blikket ned på alt det, der møder vores fødder. Til det der ifølge forfatteren er en fantastisk og stort set ubeskrevet designverden med dæksler, vandløbs- og afløbsriste, træhulsriste, klinke- og brostensmønstre. Bogen rummer primært eksempler fra København og Frederiksberg og enkelte andre danske byer. Men forfatteren anbefaler, at man vender blikket ned i sin egen by, hver by har nemlig sit eget udtryk og design, og flere steder har dygtige designere og formgivere været sat på opgaverne bl.a. Anton Rosen og formentlig Thorvald Bindsbøll.

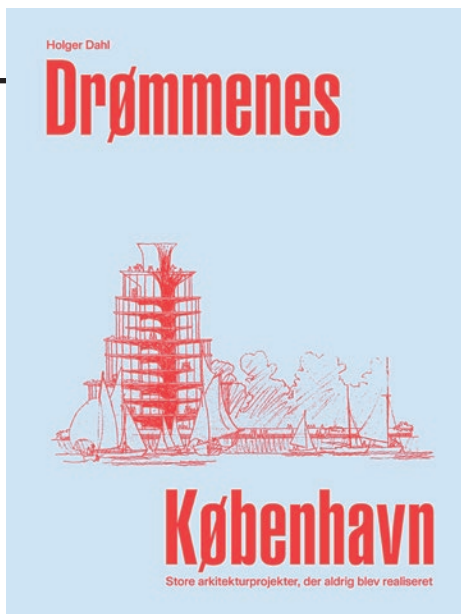
Kilde: Frydenlund

10 dogmer for placering af solcelleanlæg

I det åbne land møder øjet stadigt flere solcelleanlæg. Etableringen af energilandskaberne er gået så stærkt, at de ifølge landskabsarkitektforeningen befinder sig i et planlægningsmæssigt vakuum. Med opbakning fra fagfæller i de nordiske lande har landskabsarkitekterne derfor lanceret **10 dogmer for fremtidens placering af solcelleanlæg**, blandt dogmerne er et konkret forslag om, at solcelleanlæg bliver en del af Planloven. Overordnet set skal dogmerne være med til at sikre en proaktiv planlægning af fremtidens solcelleparker, så den grønne omstilling af energiproduktionen ikke sker på bekostning af de landskabelige værdier og biodiversiteten, men i stedet skaber merværdi for naturen og lokalområdet. Du finder dogmerne på landskabsarkitekter.dk.

Kilde: Danske Landskabsarkitekter

Ny bog: Drømmenes København

De færreste begræder, at den planlagte motorvej ovenpå søerne mellem Fredens Bro og Skt. Jørgens Sø aldrig blev realiseret. Men gælder det samme Jørn Utzons forslag til en svømmehal ved Peblinge Sø eller Sverre Fehns Teaterfugl, der vandt konkurrencen om et nyt teaterhus til Det kongelige Teater? København er fuld af forbigåede projekter, der af forskellige årsager aldrig blev realiseret. Arkitekturkritiker Holger Dahl genbesøger i **Drømmenes København – Store arkitekturprojekter der aldrig blev realiseret** 22 af de arkitektoniske værker. Spørgsmålet er, om det var rigtigt at forkaste projekterne, derfor undersøger forfatteren projekternes ambitioner, og hvad de i opført tilstand ville have givet til byen. Undersøgelser der samtidig kan lære læseren noget om både byplanlægning, og hvordan beslutninger om byens udvikling bliver truffet.

Kilde: Strandberg Publishing

ReVærk skal stå bag science hytter i Aarhus

I 2023 åbner **Scienceparken og Ole Rømer-Observatoriet** i Kongelunden i Aarhus, hvor besøgende kan få skærpet deres nysgerrighed efter naturvidenskab. De nye science hytter skal gøre det muligt at bruge sanserne på alle tider af døgnet. ReVærk er stolte over, at deres vision for hytterne som et bindeled mellem det jordnære og universet er blevet forstået af Science Museerne, da det samtidig rummer en fortælling om, hvordan man med naturens egne materialer kan skabe boliger med minimal miljøpåvirkning, der taler ind i omgivelserne.

Kilde: Science Museerne

Man kan ikke bygge bæredygtigt alene!

Det er komplekse udfordringer byggebranchen skal løse for at tage afgørende skridt i omstillingen til en bæredygtig byggeproces, når processen spænder fra ide til drift af det færdige byggeri. Derfor er brancheinitivet Værdibyg i publikationen **Den bæredygtige byggeproces** gået sammen om at identificere nogle af de centrale problemstillinger, der står i vejen for byggeriets bæredygtige omstilling. Blandt forhindringerne er behovet for et fælles sprog aktørerne imellem blandt andet i udbud, aftaler og kontrakter. Samtidig er det vigtigt, at ledelsens konsekvent gennem hele processen håndterer og opretholder målet om bæredygtighed. Du finder publikationen på vaerdibyg.dk.

Kilde: Værdibyg

Nyt fra netværket

Nyt værktøj skal sikre bæredygtighed i de tidlige faser af byudvikling

NGO'en Green Building Council Denmark og tegnestuen Urban Power er gået sammen om at udvikle et gratis opstartsværktøj, der skal fremme afgørende hensyn til bæredygtig byudvikling helt fra projekternes start.

Værktøjet skal gøre det lettere at tale om og skabe overblik over biodiversitet, stationsnærhed, placering af byggeri og alle de andre emner, der bør tages stilling til i de tidlige faser, når visionerne for ny by formuleres og lokalplanen udarbejdes. Målgruppen er kommuner, bygherre og rådgivere, som oftest alle vil være en del af opstartsfasen.

I udviklingsprocessen er det tilknyttet en følgegruppe, der består af: Albertslund Kommune, Herlev Kommune, Esbjerg Kommune, Aarhus Kommune, Odense Kommune, Faaborg-Midtfyn Kommune, Randers Kommune, NREP, By & Havn, PensionDanmark, Grandville, Aaen Engineering, Rambøll, Schönherr og COBE.

Værktøjet forventes at blive lanceret i sensommeren 2023 og bliver frit tilgængeligt via Green Building Council Denmarks hjemmeside, Green Building Council Denmark vil løbende holde værktøjet ajour med nyeste viden og sikre samspil med DGNB-certificering af byområder.

Projektet er støttet af Realdania.

Kilde: Green Building Council Denmark

Ny bog: Helende Haver på Bispebjerg Hospital

Midt i et enestående haveanlæg ligger Bispebjerg Hospital, der som **det eneste sted i Danmark stadig behandler patienter i fredede bygninger**. Efter endt restaurering har det mesterlige anlæg fået nyt liv til glæde for patienter, pårørende, ansatte og besøgende, der kan bruge de helende haverum til eftertanke, svære samtaler og en pause i arbejdsdagen eller en smuk spadseretur. I bogen Helende Haver på Bispebjerg Hospital kan du få et indblik i hospitalets og havernes tidlige historie, fredningsværdier, de arkitektoniske overvejelser i forbindelse med hospitalets tilblivelse og ikke mindst arkitekt Martin Nyrop og havearkitekt Edvard Glæsels tanker bag haveanlægget. Samtidig fortæller landskabsarkitekt Charlotte Skibsted og arkitekt Erik Brandt Dam om deres tanker og overvejelser i forbindelse med restaureringen af haven og ikke mindst ønsket om at bevare havernes særlige ånd.

Kilde: Strandberg Publishing

Per Grau Møller

– under medvirken af Morten Stenak

Hvad er et kulturmiljø?

Ny bog: Hvad er et kulturmiljø?

Alle kommuner er lovmæssigt forpligtede til at udpege og forvalte kulturmiljøer, men opfattelsen af kulturmiljøbegrebet varierer. Der er nu hjælp at hente i bogen **Hvad er et kulturmiljø?** Hvor Lektor Per Grau fra Syddansk Universitet introducerer kulturmiljøbegrebet for planlæggere, politikere, arkitekter, museumsfolk, bevaringsforeninger, undervisere, studerende og i det hele taget historisk og geografisk interesserede. Bogen indeholder en gennemgang af 16 forskellige kulturmiljøer over hele landet, hvor forfatteren beskriver hver kulturmiljøtypes opståen, udvikling og nuværende tilstand på baggrund af kulturlandskabet, en historisk gennemgang kombineret med historiske kort, dronefotos og nærbilleder. Morten Stenak har bidraget med et enkelt kapitel om inddæmmede landskaber.

Kilde: Ubirex

Musicon-bydelen i Roskilde løb med Blandet By-prisen

Musicon-bydelen vandt **Blandet By Prisen** til et festligt og fagligt arrangement d. 21 november. Musicon, kan fremvise overbevisende bystrategiske resultater i form af en ny, levende, blandet og kreativ bydel i det tidligere erhvervsområde i Roskilde. Kultur har været omdrejningspunktet for at skabe byliv før selve byen, og der er lagt et imponerende innovativt arbejde i at udvikle bydelen etapevist uden masterplan, men med fortsat involvering af mange forskellige aktører og ildsjæle.

Det er ikke altså ikke så meget blandede ejerformer, der gør Musicon blandet, men mere det større bystrategiske perspektiv, hvor man i et område, der allerede har en del almene boliger, har tilført nye kvaliteter. Prisen er indstiftet af Landsbyggefonden og Byrummonitor.

Fagjuryen har bestået af Marie Stender, formand (seniorforsker, BUILD), Karsten Ifversen (arkitekturredaktør på Politiken), Camilla Van Deura (stadsarkitekt i Københavns Kommune), Ellen Højgaard Jensen (direktør Dansk Byplanlaboratorium) og Allan Werge (direktør AI2bolig i Aarhus).

Veje til bæredygtig mobilitet

Vi er enige om målet, og mange værktøjer og tiltag er kendte.

Men hvordan får man gennem planlægning og samarbejde skabt en kommune med mere bæredygtig mobilitet? På Byplanmødet 2022 inviterede vi blandt andre Aarhus Kommune til at komme med et bud.

Det gælder blandt andet om at skabe synergi mellem mobilitet, byliv og inddragelse, mente de to eksperter.

Af Lasse Repsholt, formand, KollektivTrafik Forum

Kommunernes planlægning er altafgørende i bevægelsen fra den politiske vision om kommunens indretning til tiltag og prioriteringer, der gør visionen til virkelighed. Der er klimaplaner, lokalplaner og mobilitetsplaner, der har deres egne hovedformål, men også sammenfaldende delmål. Planerne har forskellig lovgivningsmæssig og institutionel forankring, men der er til gengæld ikke noget formelt hierarki imellem dem, som det ses på fig. 3.

HVIS der var en prioritering, og HVIS klimaudfordringen blev prioriteret højest, ville det stå meget klart, at mere – meget mere – skal gøres i alle tre former for planlægningen for at nå målet.

Det er senest kommet tydeligt til udtryk i KL's Klimabarometer 2022, hvor 75 af 98 kommunerne peger på, at de ikke kan nå deres klimamål, og transport er – sammen med landbrug – hovedårsagen. Alle virkemidler er ellers på bordet fra forbedret el-ladeinfrastruktur over styrket kollektiv trafik til fysisk planlægning og indretning af byrum til fordel for grønne transportformer.

Det går alligevel den forkerte vej, transportmængden stiger, og elektrificeringen bringer os ikke i mål, hvordan skal vi nu tage fat i en kommune, der igennem årtier er blevet indrettet på bilens præmisser?

Man må gerne have en bil ...

Netop bilen – vurderede Boris Bror-mann Jensen – yder en stor grad af mobilitet og bevægelsesfrihed og er et nærliggende valg for mange, selvom det er med en stor, akkumuleret omkostning for verden omkring. Den frie bevægelighed (som blandt andet bilen er med til at sikre) opfattes som en demokratisk ret. Samtidig er der for mange borgere en kløft mellem det hverdagsliv, vi lever, og de idealer – f.eks. for bæredygtighed – vi kunne leve op til.

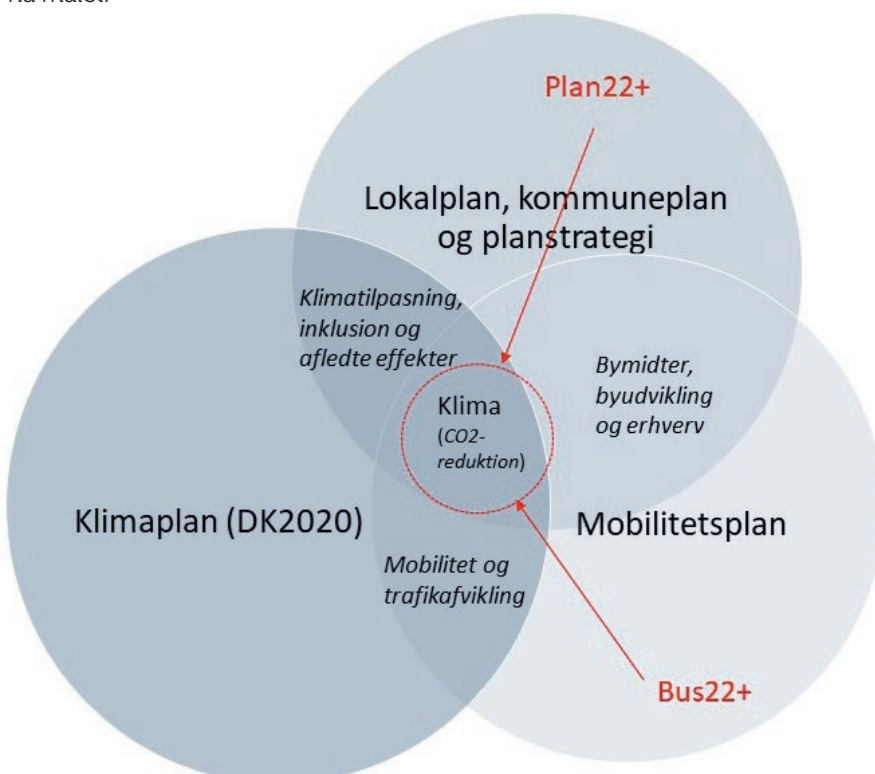
Et politisk udgangspunkt for den kommunale planlægning kan derfor være, "at man gerne må have en bil, men det skal ikke være nødvendigt". Hvordan skaber man denne tilstand i fællesnævneren mellem de tre former for planlægning?

På sessionen inviterede vi Aarhus Kommune til at dele deres synspunkter, viden og erfaringer. Et af virkemidlerne var mobilitetsknudepunkter, der forener mødesteder, skiftefaciliteter og byrum i ét.

Mobilitetsknudepunkter skal skabe synergi

Synergi får man i et samspil mellem to eller flere faktorer, der forstærker hinanden således, at den kombinerede effekt bliver større end summen af de enkelte faktorerers bidrag. Special-

Kommunerne lægger mange planer med klima som fællesnævner, men der er ikke noget formelt hierarki.
Kilde: Lasse Repsholt, Dansk Person-Transport

54 deltagere i Folkehjemmet i Aabenraa. Politikere, embedsmænd og fagpersoner samlet om emnet: bæredygtig mobilitet.

konsulent Simon Wind og projektleder Gustav Friis fra Aarhus Kommune fortalte om Aarhus Kommunes vej til bæredygtig mobilitet. De to engagerede eksperter kom med deres bud på, hvordan man knækker nødden og får skabt byrum og miljøer, der skaber denne synergi mellem mobilitet, (by) liv og inddragelse.

Det centrale greb er Aarhus Kommunes arbejde med de såkaldte mobilitetsknudepunkter i byudviklingen. Som det ses af fig. 4, så skal de give:

- ✓ Øget kundegrundlag – øget adgang til grøn mobilitet
- ✓ Investeringssikkerhed og værdistigninger ved at ligge tæt på attraktiv mobilitet
- ✓ Sikre, at det ikke er en straf at skifte, men en gevinst – meningsfuld ventetid, ophold og oplevelse + services og funktioner
- ✓ Øget mobilitet og liv i bydelen

Men så enkelt er det heller ikke. De to oplægsholdere havde en hel stribe af spørgsmål og dilemmaer med, der melder sig i praksis i arbejdet med knudepunkter, blandt andre:

- Kamp om pladsen – dilemma om hvem og hvad skal have de "gode kvadratmeter"?
- Hvordan bliver trafikken (by) livgivende, og hvordan bliver byen en god ramme om vente-skifte situationen?

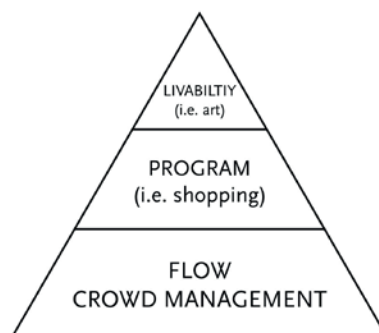
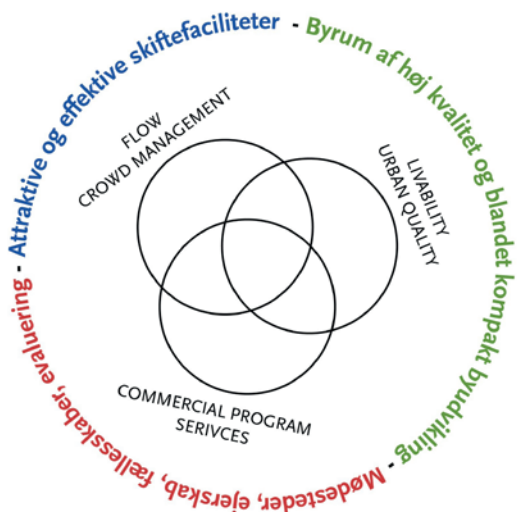
Det gav anledning til en livlig diskussion.

Næste skridt

Sessionen blev besøgt af 54 deltagere fordelt på 26 forskellige kommuner, hvorfra der var mødt 28 fagfolk (planlæggere, arkitekter m.fl.) og 14 politikere fra byrådet op. Derudover var der 12 øvrige deltagere med forskellig baggrund og viden indenfor emnet (rådgivere, tegnestuer, trafikkselskaber, forskningsinstitutioner m.m.).

Dette fremmøde var en god illustration af opgavens kompleksitet og ikke mindst variationen i de udfordringer og løsninger, der er relevante i forskellige geografiske og demografiske sammenhænge fra landkommuner, over bykommuner til hovedstads-kommuner. Det satte også sit klare præg på den efterfølgende diskussion og spørgelyst.

Fortsat vidensdeling og erfaringsudveksling indenfor dette område på tværs af kommunetyper, på tværs af fagligheder, på tværs af politikere og embedsmænd og på tværs af administrative lag er en forudsætning for, at vi både kan finde vejen til bæredygtig mobilitet og fortsætte ud af den.

Komplekse funktioner i et mobilitetsknudepunkt. Kilde: Simon Wind & Gustav Friis, Aarhus Kommune

Om sessionen

Sessionen Nye veje til mobilitet blev afviklet som del af Dansk Byplanlaboratoriums Byplanmøde 2022 i Sønderborg, Aabenraa og Flensborg torsdag den 6. oktober 2022. Dansk Byplanlaboratorium og Kollektiv Trafik Forum afholdt i fællesskab sessionen på Folkehjemmet i Aabenraa. Sessionen blev medieret af arkitekt Boris Broman Jensen.

Hvis du vil vide mere:

- www.byplanlab.dk
- www.kollektivtrafik.dk
- www.crowdcast.io/kollektivtrafikforum

Planlægningen kan bruges mere aktivt til at nå klimamålene

Plan22+ indbyder nu kommuner og andre aktører til at give gode bud på innovative pilotprojekter, der kan udvikle nye metoder og redskaber i planlægningen.

Af projektleder Rasmus Blindum, Plan 22+

Plan22+ er en femårig indsats fra Bolig- og Planstyrelsen og Realdania, som skal sætte fokus på, hvordan den fysiske planlægning kan bidrage til den grønne omstilling. Med Klima-loven har Folketinget vedtaget, at Danmark i 2030 skal have reduceret CO₂-udledningen med 70 procent, og at Danmark senest i 2050 skal være et klimaneutralt samfund. Kommunerne er i gang med at udarbejde klimahandleplaner i regi af DK2020, som følger op på Parisaftalen og de statslige mål.

For at nå målene er der behov for en bred indsats, hvor alle midler tages i brug. DK2020 har en målbar og sektororienteret tilgang, men der er samtidig behov for en mere helhedsorienteret tilgang, som den fysiske planlægning kan bidrage med.

Plan22+ skal understøtte kommunernes klimaambitioner og -arbejde ved at udvikle det faglige grundlag for at vurdere, prioritere og diskutere, hvordan klimahensyn kan indarbejdes i lokalplaner, planstrategier, kommunepplaner og andre plandokumenter.

Kickoff-seminarer

Plan22+ afholdt i efteråret en række arrangementer for landets kommuner og rådgivere. Formålet med semina-

erne var at få kommunernes input til, hvordan indsatsen Plan22+ kan bidrage til at udvikle den fysiske planlægning som aktivt virkemiddel til at indfri klimamålsætninger. Kommuner og rådgivere pegede på en række problemstillinger, som de ønskede mere viden om. Plan22+ har kategoriseret følgende temaer på baggrund af drøftelserne.

Metoder, redskaber og processer

Flere kommuner ønsker et værktøj til vurdering af forskellige kommunale planer og løsninger i forhold til CO₂-reduktion. Der var bred enighed om, at det vil være nyttigt med et CO₂-vurderingsværktøj, der også kan bruges som dialogværktøj. Værktøjet skal både kunne bruges indbyrdes i dialogen mellem fagpersoner, i dialog med bygherrer og developere og som led i den politiske beslutningsproces. Der var særligt fokus på at udvikle skalérbare værktøjer, som kan tilpasses kommunernes ressourcer og geografiske placering.

Der blev derudover efterspurgt gode processer i forhold til at få klimamedarbejdere og planlæggere til at arbejde tættere sammen, så klimahensyn og plandokumenter tidligere i processen bliver tænkt sammen.

- Vurderingsværktøj til CO₂-reduktion, som blandt andet kan anvendes som dialogværktøj, målrettet både politikere, fagpersoner og borgere samt være skalérbart ift. kommunernes ressourcer
- Nye ideer til processer, som kan styrke samarbejdet mellem klimamedarbejdere og planlæggere
- Eksempler på eller hjælp til samarbejde på tværs af kommuner i forbindelse med indarbejdelse af klimahensyn i den fysiske planlægning
- Bud på, hvordan miljøvurderinger kan styrkes, så de i højere grad har fokus på klimahensyn og CO₂-reduktion

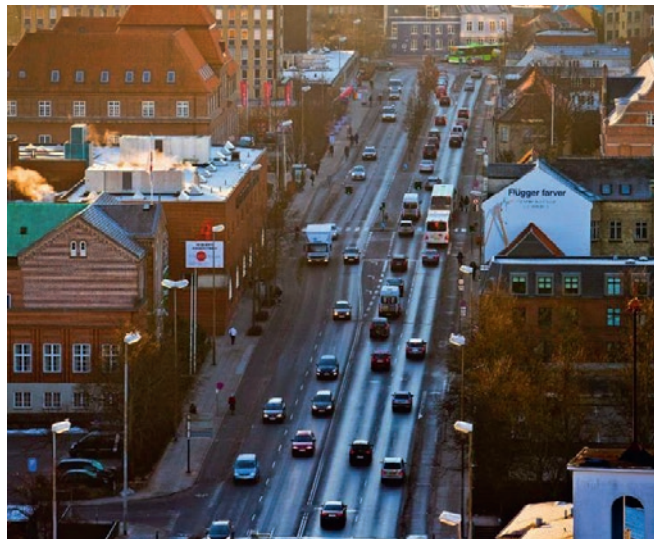
Bolig og byudvikling

På seminarerne blev det drøftet, hvad fortætning betyder i forskellige bytypologier, ligesom der blev efterspurgt viden, best-practice og eksempelsamlinger herpå. Deltagerne ønsker viden og dialog om boligbehovet på tværs af kommunegrænser, så der ikke i lige så høj grad konkurreres kommunerne imellem om de samme borgere.

Ekspertene, der deltog på seminarerne, pegede på, at der kan være et dilemma i planlægningen af vores byer med at få plads til både fortætning

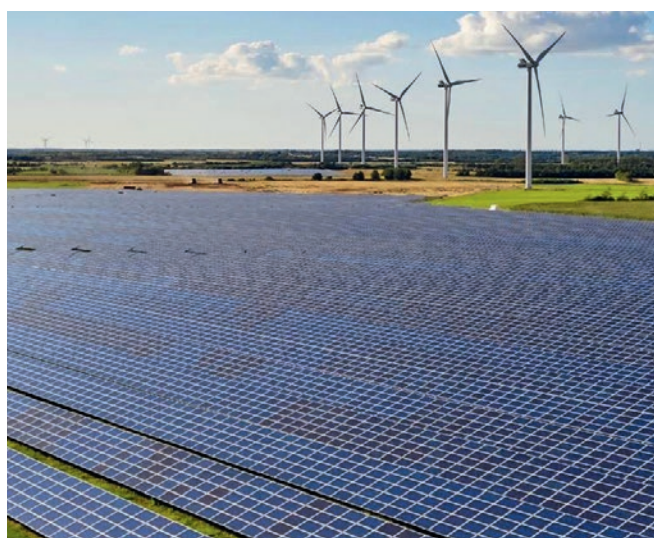
Hvordan inddrages borgere og andre interessenter bedst i planlægningen af det åbne land? Foto: Andreas Hvidt

Hvor tæt skal fremtidens byer egentlig være? Foto: Realdania

Er cyklisme en del af løsningen? Foto: Claus Bjørn Larsen

Placering af VE anlæg står højt på kommunernes dagsorden. Foto: Andreas Hvidt

og samtidig fastholde og udvikle de grønne strukturer i byerne. Den fysiske planlægning er vigtig for at få sat rammerne til at få skabt en positiv byudvikling, der kan bidrage til at indfri klimamålsætninger.

- Viden om boligbehovet, og hvordan kommunerne kan arbejde med at få udnyttet den eksisterende boligmasse bedst muligt
- Bud på processer, der kan understøtte at få sat gang i flyttekæder, så parcelhuse kan frigives til børnefamilier
- Eksempler på, hvordan der kan arbejdes med fortætning i forskellige bytypologier
- Eksempler på, hvordan der kan arbejdes med grønne strukturer og fortætning i byerne, så der er plads til både nybyggeri og udvikling af den grønne struktur og biodiversitet, når der skal fortættes i byerne

- Bud på, hvordan der med sigte på en mere klimavenlig planlægning skabes dialog med borgerne om grund- og boligstørrelse i eksempelvis parcelhuskvarterer

Mobilitet

30 procent af Danmarks samlede CO₂-udledning kommer fra transportområdet. Den fysiske planlægning spiller sammen med trafikplanlægning en væsentlig rolle i at få ændret transportadfærden og reduceret antallet af biler på vejene. Ifølge eksperterne pendler op mod 50% af pendlerne i Danmark under 10 km til arbejde. Skal elcykelordninger og udbygning af cykelstier også være på dagsordenen uden for de større byer?

Hvordan trafikbetjener vi nye boligområder og erhvervsområder, når der arealudvikles i kommunerne?

Et eksempel på dette kunne være 15-minutters byen, hvor hensigten er, at man som borger skal kunne bevæge sig rundt mellem bolig, arbejde og diverse servicetilbud inden for 15 minutter i gang eller på cykel.

- Eksempler på processer, der kan understøtte sammentænkning mellem transport- og byplanlægning
- Bud på, hvordan kommunerne via den fysiske planlægning kan understøtte brug af cykler/elcykler til korte ture (mindre end 10 km) i mindre bysamfund
- Forslag til, hvordan transport HUB's og ændrede mobilitetskæder kan ændre på den trafikale adfærd i og udenfor byerne
- Bud på, hvordan hensigterne fra planlægning for 15-minutters byen kan indtænkes i kommunernes plandokumenter

VE i det åbne land

Flere kommuner peger på, at der er behov for regional eller statslig planlægning af arealer til VE-anlæg. Der var i forlængelse af dette en drøftelse af, at alle kommuner ikke har samme forudsætninger for at planlægge for forskellige energityper eller landbrug – herunder både fødevarerproduktion og skovrønsning. Deltagerne ønskede mere viden om og gode eksempler på den kommunale borgerinddragelse i forbindelse med udbygningen af VE-anlæg – hvordan sikres det, at borgerne inddrages så tidligt i processen, at de får ejerskab til projekterne?

- Bud på, hvordan den tværkommunale planlægning af VE-anlæg kan understøttes
- Eksempler på, hvordan multifunktionalitet kan tænkes ind i udbygningen af VE-anlæg
- Forslag til, hvordan borgere inddrages bedst muligt i forbindelse med etablering af VE-anlæg

Næste skridt

Plan22+ sekretariatet vil i samarbejde med blandt andet kommunerne arbejde videre med de fire temaer og ønskerne til indsatsen, som skal omsættes til konkrete indsatsområder og projekter. Det kan blandt andet være i form af eksperter generering af ny viden, eksempelsamlinger og etablering af netværksgrupper samt i kommunale pilotprojekter. Plan22+ vil fortsætte dialogen med kommunerne og bygge videre på kommunernes praksiserfaring og viden, så indsatsen bedst muligt kan understøtte kommunernes arbejde med at styrke klimahensyn i den fysiske planlægning.

PLAN 22+

Pilotprojekter

Plan22+ åbner for første ansøgningsrunde til pilotprojekter i starten af 2023, hvor Plan22+ vil støtte en række pilotprojekter i kommuner, som ønsker at udvikle og/eller afprøve nye metoder og redskaber i den fysiske planlægning med henblik på at lade klimahensyn, særlig reduktion af CO₂, indgå i den helhedsorienterede planlægning.

I første ansøgningsrunde ønsker Plan22+ at støtte proces og planlægning af ca. 10 innovative pilotprojekter. Der gives op til 0,5 mio. kr. pr. pilotprojekt, forudsat at støtten maksimalt udgør 50 procent af projektsummen.

Vi ser gerne forslag, der sætter projektet ind i strategisk sammenhæng i forhold til kommunens arbejde med den grønne omstilling herunder DK2020 handleplaner m.m., da det er ønsket at bygge videre på og supplere eksisterende arbejde i kommunen. Behov for at styrke eller revidere eksisterende arbejde kan også være relevant.

For at ramme kommunerne bredt, ønsker vi at støtte såvel større som mindre projekter i små og store land- og bykommuner.

De udvalgte kommuner får mulighed for at deltage i et fælles netværk og dele viden, metoder og tilgange med hinanden.

Har du spørgsmål til opsamling eller pilotprojekter, kan du kontakte sekretariatet på plan22@plan22.dk

Ny strategi for bygningsfredningen

Blot 70 ud af 7.143 fredede bygninger er opført efter 1945, det er alt for få i betragtning af, at de skal fortælle om en periode, hvor nutidens samfund er blevet formet. Hvis ikke der bliver fredet eksempler på bygninger, der fortæller om denne udvikling, ender vi med et kæmpe hul i vores viden og fælles hukommelse om det moderne Danmark.

Af Jens Toftgaard,
formand for
Det Særlige
Bygningssyn

Danmarks 7.143 fredede bygninger rummer vigtige og uerstattelige fælles værdier for nutiden såvel som for kommende generationer. Tilsammen kan de fortælle en mangfoldig historie om forandringer i arkitektur og samfund gennem mere end 500 år. Den ældre historie er dækket godt ind med herregårde og gamle byhuse, men en meget vigtig del af fortællingen mangler, fordi den nyere historie kun er meget sporadisk repræsenteret. I dag er der kun fredet ca. 70 bygninger opført efter 1945 og det til trods for, at det på mange måder er i denne periode, at nutidens samfund blev formet. Som rådgivende organ for kulturministeren på området har vi i Det Særlige Bygningssyn udarbejdet en strategi for bygningsfredningen i Danmark. Fordi det er vigtigt at tage hånd om hele Danmarks historie gennem de bygninger, vi freder.

Hvad skal vi frede fremover?

Der er mange store og væsentlige fortællinger at dække i den nyere historie fra 1945-75. Hvad med fremvæksten af vores velfærdssamfund, der bygningsmæssigt har ført til en eksplosion af vuggestuer, skoler, plejehjem, biblioteker og kollegier? Eller de over en million parcelhuse i Danmark der fortæller historien om helt nye boligidealer, livsformer og byggematerialer? Eller den almene boligbevægelse og drømmen om gode boliger til alle? For slet ikke at tale om den voldsomme udvikling inden for transport og energi, der har forandret vores land markant med havneanlæg, vindmøller, motorveje,

Det Særlige Bygningssyn har udarbejdet en strategi for bygningsfredningen i Danmark. Den kan hentes på slks.dk

tankstationer og siloer? Hvis ikke vi freder nogle eksempler på bygninger, der fortæller om denne udvikling, kommer der et kæmpe hul i vores viden og fælles hukommelse om det moderne Danmark.

Inkluderende fortællinger

Målet med strategien er en bred og inkluderende fredning uden blinde pletter. Det var i efterkrigstiden de første kvindelige arkitekter markerede sig, de skal selvfølgelig også findes på fredningslisten. Og så skal fredningen

dække bredt geografisk, for der er bygningskultur af national betydning over hele landet. Hvordan kan vi i fremtiden fortælle historien om den grønne omstilling uden Vestjyllands tidlige vindmøller, der banede vejen for en verdenssucces? Fredning er en anerkendelse af en bygnings kvalitet og nationale betydning. Og der er – også af klimamæssige grunde – brug for at fremhæve kvaliteterne i efterkrigstidens byggeri, der udgør så stor en del af vores bygningsmasse.

På sporet af landsbyrum

Landsbyens rum med sirligt opstillede plantekrucker, bænke placeret med udsigt over landskabet og de altid opdaterede vejrbestandige opslagstavler med info om lokalt foreningsliv viser på konkret og symbolsk vis lokalsamfundets evne og vilje til at vedligeholde rum og dermed den enkelte landsbys ressourcer. Derfor bør landsbyens rum spille en vigtig rolle i arbejdet med strategisk planlægning for landsbyer.

Af lektor Ditte Bendix Lanng og adjunkt Tina Vestermann Olsen
fra Aalborg Universitet, Institut for Arkitektur, Design og Medieteknologi

I et pilotprojekt støttet af Landdistriktpuljen er forskere ved Aalborg Universitet gået på opdagelse efter offentligt tilgængelige, fælles rum i danske landsbyer. Pilotprojektet er blevet til ud fra en nysgerrighed efter de 'landsbyrum', som virker under og i landsbyernes rammebetingelser. Resultaterne peger ind i byrums- og landdistriktsforskningen og slår tonen an til væsentlige temaer af strategisk relevans for landdistrikterne.

Den nye Lov om strategisk planlægning for landsbyer (Bolig og Planstyrelsen 2021) tilsiger, at kommu-

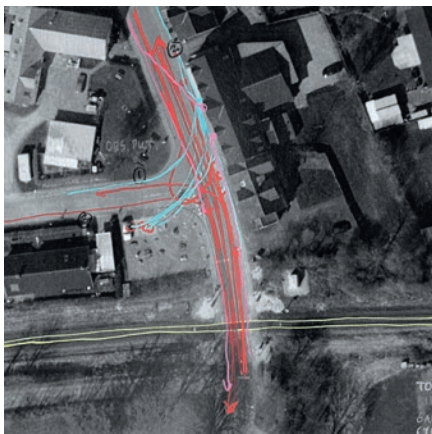
nerne skal planlægge strategisk for landsbyer med 200-1000 indbyggere med udgangspunkt i og hensyntagen til lokale forhold. I denne kontekst peger pilotprojektet på spørgsmål om landsbyrummenes mulige betydning for landsbyernes fremtid. Et fornyet fokus på landsbyrum kan potentielt skabe en forståelse af landsbyernes særlige fysiske-rumlige betingelser og dermed muligheder for at understøtte det hverdagsliv og de fællesskaber, som efterlyses for fremtidens levedygtige og robuste landsbyer.

Landsbyrum – funktionelle ankre og landskabstilknytning

Landsbyrum-atlasset rummer i alt 74 identificerede landsbyrum i de syv kortlagte landsbyer. Det viser en stor fysisk-rumlig og funktionel variation: fra den lillebitte fint anlagte park på kanten af landsbyen med udsigt til landskabet, over den næsten funktionstømte hovedgade, skolegården omkring skole-centret i landsbyens periferi og endelig til området ved vindfanget ind til den lokale købmand. Mange af landsbyrummene har karakter af fritidsrum eller -landskaber eller knyttet til landsbyens kerneinstitutioner som skole, kirke eller handel. Der er herudover ofte en stærk relation mellem landsbyrummenes placering og karakter og landsbyens og landskabets morfologi og historie. I dag knytter landsbyrummene sig altså særligt til funktionelle og infrastrukturelle tyngdepunkter i landsbyen eller landskabet omkring den; her er ikke samme behov som i byen for byrum, der fungerer som pauser i en tæt bebyggelse. Til gengæld er der ofte stærke landskabelige bindinger til stede i landsbyerne med kort afstand til landsbyens kant og dermed det åbne land.

Stille rum og lokal energi

Landsbyerne består oftest mere af mellemrum end bebyggelse, og i hverdagen ligger mange landsbyrum hen – med mulighed for aktivering og udnyttelse. Der kan spores en fortsat udvidelse af landsbyens mellemrum: når funktioner afvikles, og bygninger rives ned, bliver arealerne til overs i landsbyen, og landsbyens væv af

Feltarbejde i landsbyen Sparkær. Foto: Tina Vestermann Olsen og Ditte Bendix Lanng.

landsbyrum udvides. Landsbyrummene er ofte stille rum. Nogle steder er aktivitetsniveauet næsten umærkeligt, andre steder er det en lind, men beskeden strøm af mennesker, der mødes ved købmanden og får sig en snak i vindfanget. Kun ved særlige begivenheder, når man samles og dyrker landsbyens fællesskaber, såsom til fodboldstævnet, sankthansfesten og (gen-)åbningen af trinbrættet, får landsbyrummene markant mere liv.

I landsbyerne er der, ulig i større byer, ikke stærke kommercielle eller offentlige interesser, som driver fællesskaberne og er med til at tilbyde muligheder for at mødes i byrummene. Selvom skolegårde, fritidslandskaber og købmandens forplads er under indflydelse af beslutninger som træffes 'oppefra', ser det ud til, at det lokale ejerskab til landsbyrummene er både stærkt og vigtigt. Det aflæses ved de sirligt opstillede plantekrukker, den nyanlagte bålhytte, vejrbestandige opslagstavler med info om lokalt foreningsliv (der opdateres jævnligt), det ny opsatte hegn mod mosen og bænken på hjørnet orienteret mod udsigt og solstråler. På den måde demonstrerer landsbyrummene på

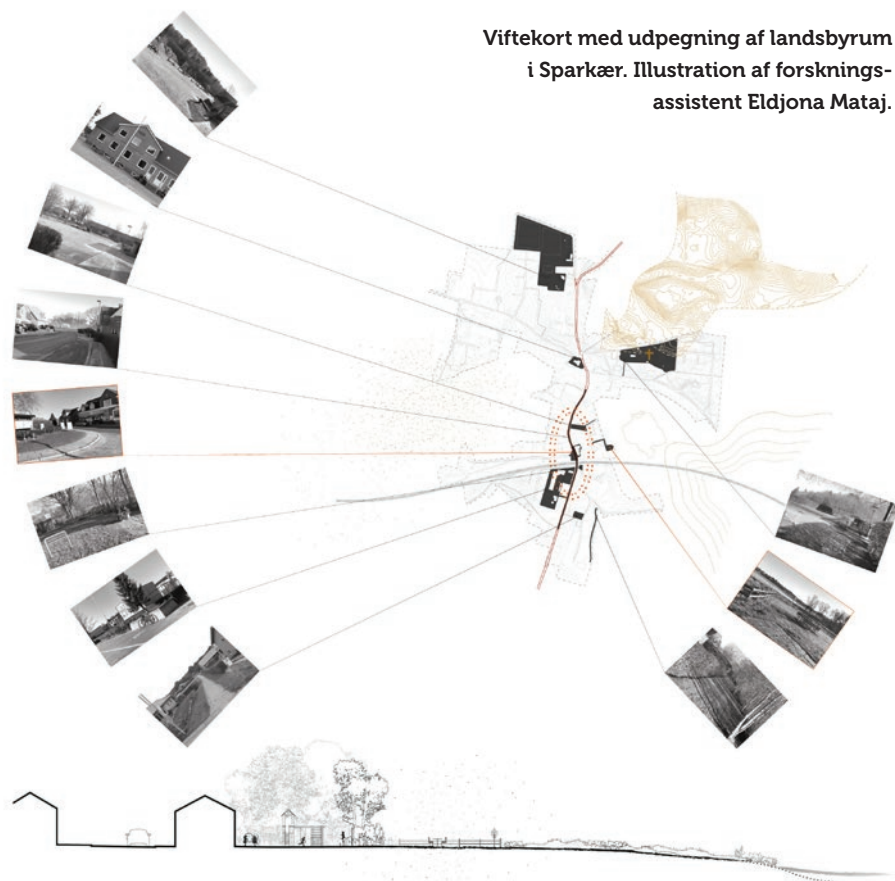
konkret og symbolsk vis lokalsamfundets evne og vilje til at vedligeholde rum til ganske få mennesker og begivenheder. Dermed bliver de også rum, der i kraft af lokal indsats er væsentlige for fællesskabet i landsbyen. Den lokale indsats i landsbyrummene spiller aktivt op mod det pres på landsbyerne, der kommer fra flere fronter: stagnation eller faldende indbyggertal, flere ældre, færre unge og dræning af funktioner, så kun enkelte ankerfunktioner står tilbage kombineret med ændrede brugsmønstre for indbyggerne, der i højere grad må orientere sig i regionale bynetværk.

Landsbyrummenes fremtid

Landsbyrummene generes og virker under særlige socio-økonomiske vilkår og aktuelle forandringsmekanismer, som landsbyernes offentlige rum er de dermed en politisk arena og ressource, hvis formål og karakter er til diskussion. Særligt nu hvor den aktuelle lovgivning om strategisk planlægning lægger op til en diskussion af landsbyernes fremtid ud fra begrebet levedygtighed, er det relevant at stille skarpt på landsbyrummenes karakter, rolle og værdi. Pilotprojektet peger

på landsbyrummet som et relevant fysisk og socio-rumligt genstandsfelt, når kommunerne skal arbejde med at forstå deres landsbyer. Landsbyrummene findes, og de bliver rent faktisk flere. Selvom de fleste måske ikke er de livlige mødesteder, som vi kender fra større byer, så fungerer de som stille arenaer for landsbyliv og fællesskaber.

Landsbyernes fremtid er rettelig til debat i en tid, hvor samfundsforandringer kræver svar på tiltale; og her er robusthed og kvalitet i landsbymiljøer, der skrumper eller står stille, et vigtigt opmærksomhedspunkt. Ikke mindst ser vi i den nære fremtid ind i beslutningsprocesser, som også bør rumme seriøse svar på klima- og biodiversitetskrisen, hvor landdistrikets potentielle rolle i de nødvendige omstillinger i den forbindelse fortsat er et åbent spørgsmål. Man kunne forestille sig scenarier, hvor landsbyrummene i begge henseender bliver en vigtig ressource – som væsentlige identitetsbærere for lokale fællesskaber, af landsbyens historie og tilknytning til landskabet og som arenaer for en fortsat nødvendig transformation.

Om projektet

Det 1-årige pilotprojekt har til formål at bidrage til en dokumenteret indsigt i landsbyrummene – på deres egne præmisser. Det kortlægger, hvilke fælles rum der findes i landsbyerne og deres fysisk-rumlige kendetegn for bedre at forstå, hvilke roller landsbyrummene spiller for hverdagslivet i landsbyerne. Undersøgelserne er foretaget i syv landsbyer med 200-1000 indbyggere geografisk placeret i et undersøgelsesfelt i Nord- og Midtjylland. Metoden er empirisk, multiskalær og kortlægger landsbyrum i kontekst af landsbyen og landdistriktet gennem desktop arbejde, feltarbejde, fotokartering, timelapse fotomontager og observationer. Projektet afrundes i januar 2023 med et afsluttende webinar og offentliggørelse af et Atlas for Landsbyrum.

Kurser og konferencer – ses vi?

Konference: Tæt by – hvordan?

For forskere, kommunale planlæggere og rådgivere med oplæg fra Center for strategisk byforskning.

Det får du på konferencen:

- Indblik i den nyeste forskning fra Center for strategisk byforskning med fokus på den tætte by.
- Mulighed for at skabe netværk mellem forskere, rådgivere og praktiske planlæggere.
- Øget forståelse for de rationaler, der driver debatten om den tætte by.
- Praktiske eksempler på fortætning i byer af alle størrelser.

Tid og sted: 2. marts 2023, København.

Marts 2023

Kulturmiljøer og bygningsarv i planlægningen

For planlæggere, arkitekter, rådgivere og andre, der arbejder med kommunernes bygningsarv og kulturmiljøer som en del af planlægningen.

Det får du på kurset:

- Viden og kompetencer til at kortlægge og vurdere en kommunes fysiske kulturarv, både bevaringsværdige bygninger og større kulturmiljøer.
- Inspiration til processen, det kan være som en overordnet strategi, som led i konkrete byudviklingsprojekter eller som en del af den kommunale planlægning, bl.a. i udarbejdelsen af kommuneplaner og lokalplaner.

Tid og sted: 29.-30. marts 2023, Ribe/Esbjerg.

April 2023

Den nationale "Bo Trygt" konference

For byplanlæggere, borgere, politikere, politi og andre interesserede.

Det får du på konferencen:

- Præsentation af kommunernes kriminalpræventive arbejde.
- Et bredt netværk blandt de aktører, der kan skabe trygge byer – nu og i fremtiden.
- Konkrete ideer til tværfagligt samarbejde.

Tid og sted: 27. marts 2023, København.

Planlægning eller kaos i det åbne land

Konference for alle der arbejder med puslespillet i det åbne land – stat, kommune, ngo'ere og private.

Det får du på konferencen:

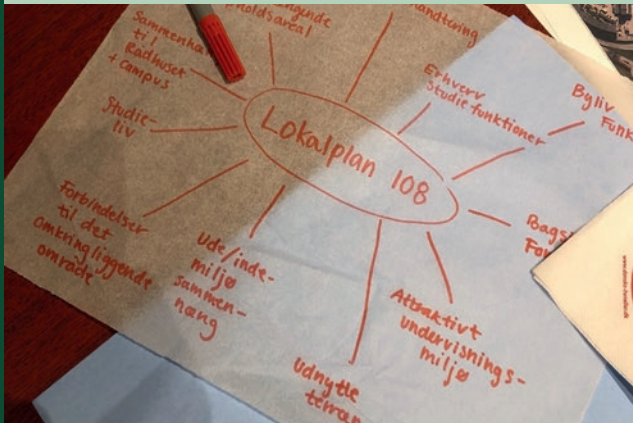
Vi sætter fokus på planlægningens bidrag til den grønne omstilling. Både det planlægningen allerede kan, det vi ved den skal, og det vi ville ønske den kunne. To dage spækket med den mest aktuelle viden om lovgivning og planlægning i det åbne land. Oplæg, debatter og udfugter giver dig praksiseksempler, netværk og inspiration til det store areal-puslespil og de vigtige samarbejder i det åbne land.

Tid og sted: 19.-20. april 2023, lokation på vej.

LABORATORIET Hold også øje med de andre typer af events, vi tilbyder i Laboratoriet. De er gratis og formaterne kan være gå-hjem-møder, workshops, webinarer, seminarer m.m. Har du idéer til temaer, som vi bør sætte under luppen i laboratoriet er du meget velkommen til at kontakte os. Se altid aktuelle udbud af kurser, konferencer og laboratorie-events på www.byplanlab.dk

Lokalplanlægning for begyndere

Kursus for nye og uerfarne planlæggere, der udarbejder lokalplaner i det offentlige såvel som i det private.

Det får du på kurset:

- Et intensivt 2-dages kursus der opbygger dine kompetencer som ny lokalplanlægger.
- Vi beskæftiger os både med lokalplanens formelle og juridiske indhold, koblingen til stedet og lokalplanens formål.

Tid og sted: 9.-10. maj 2023, lokation på vej.

Maj 2023

Fra planlægger til byudvikler

Kursus for kommunale projektledere på planområdet, om planlæggerrollen i transformation.

Det får du på kurset:

Forløbet understøtter og styrker dig som kommunal projektleder, der arbejder med byudvikling. Du får værktøjer til at drive processer, bedre forståelse for magt og politik, inspiration til arbejdet med netværksledelse, metoder til at navigere i komplekse interesser, dagsordener og beslutningsgange. Både kompetenceudviklingsforløb og projektudviklingsforløb.

Tid og sted:

- 7 kursusdage fordelt over 5 kursusgange i 2023 og 2024 .
- 25. maj, 30.-31. august, 2. november 2023.
- 17-18. januar, 14. marts 2024.

Juni 2023

Økonomi i byudviklingsprojekter – for fagchefer

Kursus for kommunale ledere/fagchefer med ledelsesansvar, der arbejder med byudvikling og byudviklingsprojekter og servicere politiske udvalg.

Det får du på kurset:

- Øget forståelse for forhandlingssituationen mellem myndighed og markedsaktører.
- Øget forståelse for de rationaler, der driver forskellige udviklertypers regnestykker.
- Erfaring med at opstille et projektøkonomisk regnestykke igennem konkrete cases.
- Diskussion, sparring og netværk omkring fagchefens rolle i byudviklingsprojekter i krydsfeltet mellem private udviklere, politikere og direktion.

Tid og sted: 26.-27. april 2023, København.

Forstå kommunen, når du byudvikler

Kursus for private aktører i byudviklingen, ejendomsudviklere, rådgivere, private arkitekter m.fl.

Det får du på kurset:

- Viden om, hvordan samarbejdet mellem private aktører og kommuner kan optimeres.
- Viden om, hvordan de kommunale plan- og beslutningsprocesser fungerer.
- Inspiration til, hvordan man som udvikler/rådgiver bedst kan forberede sig på dialog og samarbejde med kommunerne.
- Viden om, hvilke forventninger man kan have til kommunernes planer og myndighedssagsbehandling.

Tid og sted: 8.-9. juni 2023, lokation på vej.

Tilmelding på www.byplanlab.dk

BYPLAN 2022

MØDET

Aabenraa, Flensburg og Sønderborg

6. – 7. oktober 2022

Aabenraa, Flensburg og Sønderborg dannede i fællesskab rammen om årets byplanmøde. Under temaet Partnerskaber i planlægningen blev der holdt spændende oplæg, og deltagerne kom rundt i det dansk-tyske grænseland. Torsdag aften holdt vi fest, som blandt andet indebar afsløringen af vinderen af årets Byplanpris. Tak til værtskommuner, oplægsholdere og alle der deltog. Vi ses i Aarhus til Byplanmødet 2023!

Fotos: Morten de Fine Olivarius og Ellen Højgaard Jensen

I samarbejde med

dansk byplan
laboratorium

Aabenraa
Kommune

FLENSBURG
Zwischen Himmel und Förde
Mellem himmel og fjord

Sønderborg
Udsigt i verdensklasse

Blå grønne bydrømme

Af Søren Smidt-Jensen, PhD, associeret partner, Smith Innovation og ekstern lektor, RUC. Moderator på Byplanmødets session om Blågrøn byudvikling.

På Byplanmødet var blågrøn byudvikling og adaptiv planlægning sat til debat med oplæg fra Horsens Kommune, Svendborg Kommune, Realdania og NATOUR.

Fremtiden byder på mere ekstremt vejr, højere vandstand og flere stormflodshændelser. I mange byer er man allerede i gang med at tilpasse sig den nye vejrudsigt med projekter i udsatte områder. Men reelt er der ikke en udbredt folkelig bevidsthed om, hvor voldsomme klimaforandringerne bliver.

Så hvordan kan vi møde fremtidens trusler og tage højde for disse i planlægningen og ikke bare som reaktion, når det er for sent. Skal vi holde vandet ude, invitere vandet ind eller trække os tilbage til et givent sted? Klimaforandringerne byder på dilemmaer, udfordrer den traditionelle planlægning og spørgsmålet om, hvor længe byggeri og infrastruktur skal holde, når forudsætningerne ændrer sig hurtigere og mere dynamisk end hidtil. Hvordan arbejdes der med et integreret udviklingsperspektiv, hvor klimasikring, naturværdier, rekreative værdier og byvækst også er tænkt med ind?

Et bud på en løsning er adaptiv planlægning og -byledelse, hvor planer, bydesign, tekniske løsninger og beslutninger tilpasser sig, efterhånden som der opnås større indsigt i og fælles forståelse af klimaforandringernes påvirkning. Stikordet er "foranderlig". For i den adaptive tilgang skal planlægningen, i højere grad end tidligere, bidrage til, at byen er i stand til at være "foranderlig" – hvis der bliver behov for det. Det kan konkret betyde, at der i planlægningen overlades mere plads til det blågrønne,

end der typisk ville blive gjort. Det sker f.eks. i Fjordbyen i Randers, hvor det nye Klimabånd både giver by- og naturrum og plads til "kontrolleret oversvømmelse" ved skybrud og oversvømmelse. Her laves byudvikling ikke helt ud til kanten, og det innovative klimabånd giver en buffer i forhold til den usikkerhed, som vandet giver i Randers, samtidig med at der skabes rum med merværdi. Arbejdet med en bufferzone i stedet for en kant ses i flere igangværende projekter om stormflodssikring f.eks. i Dragør, hvor der er fokus på naturbaserede løsninger (og natur som en dynamisk og meget foranderlig "samarbejdspartner").

Horsens – Åen tilbage til byen

Der er tryk på byudviklingen i Horsens. Byen har kraftig befolkningsvækst, der er stor investeringslyst, og kommunen har kastet sig ud i en omfattende opgave med at integrere vand som et centralt element i byudviklingen. Horsens ligger i bunden af fjorden, og vandløb fra et stort opland løber ind til byen. Siden klimatilpasningsplanen "Vind med vandet" blev vedtaget i 2014, har vand fået en anden rolle, og i efteråret 2022 blev

udviklingsplanen "Åen tilbage til byen" præsenteret på baggrund af en arkitektkonkurrence.

Udviklingsplanen tager højde for, hvordan byudvikling, gode trafikale forhold og klimatilpasning i den centrale del af Horsens kan forenes med en tilbageførsel af åen, der har været overdækket i årtier. På Byplanmødet fortalte konstitueret chef i Plan, Byg og Erhverv, Horsens Kommune, Randi Vuust Skall, at der i udviklingsprocessen har været omfattende borgerinvolvering, og det samtidig er lykkedes at få udviklerne til at se, at planen kan give en kæmpe værdi for dem. Realiseringen af udviklingsplanen vil foregå i etaper over flere år og vil i høj grad afhænge af, om private investorer byder ind og vil være med.

Svendborgs "Blå Kant"

"Den Blå Kant" er en samlet plan for byrum og klimatilpasning af Svendborg havn. Det skal være svendborgensernes og de besøgendes nye, fælles byrum mellem by og vand, som skaber forbindelse og rum for byliv i hele havnen

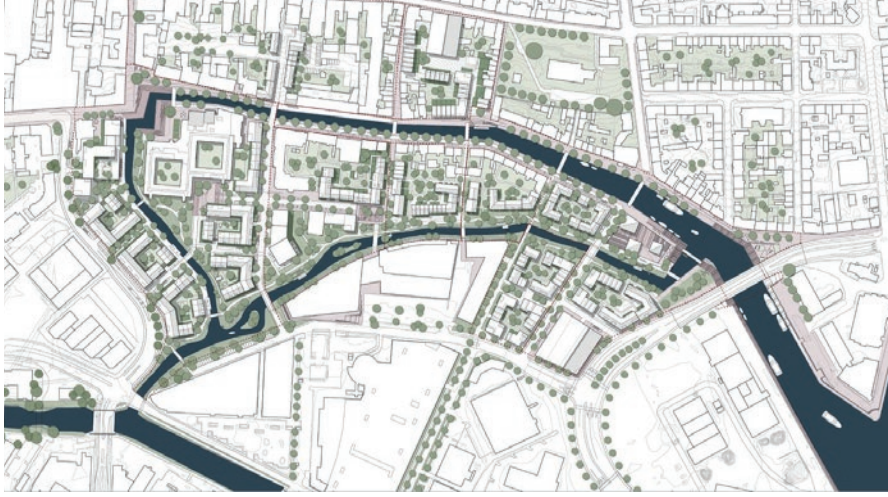

Svendborg Planen for stormflodsløsningen af havnen i Svendborg foreslår en ydre kant bestående af en kombination af sluser, diger og en kombineret bro og højvandssikring samt stormflodssluser med klapper på havbunden, som kan løfte sig og holde vandet tilbage ved en hændelse. Klapperne vil ikke kunne ses ved normal vandstand, og der vil under normale forhold kunne sejles til og fra havnen.

■ www.fremtidenshavn.dk/

Watercities 2030

Frem til UIA 2023-konferencen i juli 2023 i København sætter Dansk Byplanlaboratorium i samarbejde med DANVA og Smith Innovation fokus på "Water-Wise Planning" og hvordan samarbejdet mellem vandforsyningssektoren og byplanlæggere kan udvikles endnu mere. Realdania støtter initiativet. ■ www.smithinnovation.dk

Horsens Det helt overordnede greb i planen er at etablere et Å-loop, der forbinder bydelen, så den går fra at være en bydel primært bestående af vejrum til en bydel karakteriseret af vandrum. Åen har forskellige karakterer, mellem havnen og Rådhusortet er den urban med hårde kanter i Åboulevarden, mens den langs Niels Gyldings Gade har landskabelige brinker. På Rådhusgrunden er der en urban kant mod vest og en mere landskabelig kant kombineret med støttemure mod øst.

■ www.horsensvokser.dk/byudvikling/byudvikling/aaen

rundt. Første etape byrum blev indviet i 2021 på Frederikssø – dog uden at være en del af klimatilpasningsløsningen. Planen har både fokus på stormflod og skybrud.

I Svendborg er der stor veneration for havnen og også en forsigtighed med at få lavet for meget om (Anna Als Nielsen, Projektleder, Svendborg Kommune, på Byplanmødet). Den Blå Kant bevarer nærheden fra land til vandet ved havnens indre kanter og skubber den kommende klimatilpasning ud på havnens ydre kanter. Men løsningen bliver dyr at anlægge forventeligt mellem 500-700 mio. kr. Det er desuden en udfordring, at det er vanskeligt at realisere projektet i overskuelige etaper, kombineret med at økonomien tilknyttet de enkelte etaper ikke står mål med værdierne i den enkelte etape. Til forskel fra en by som Horsens, så

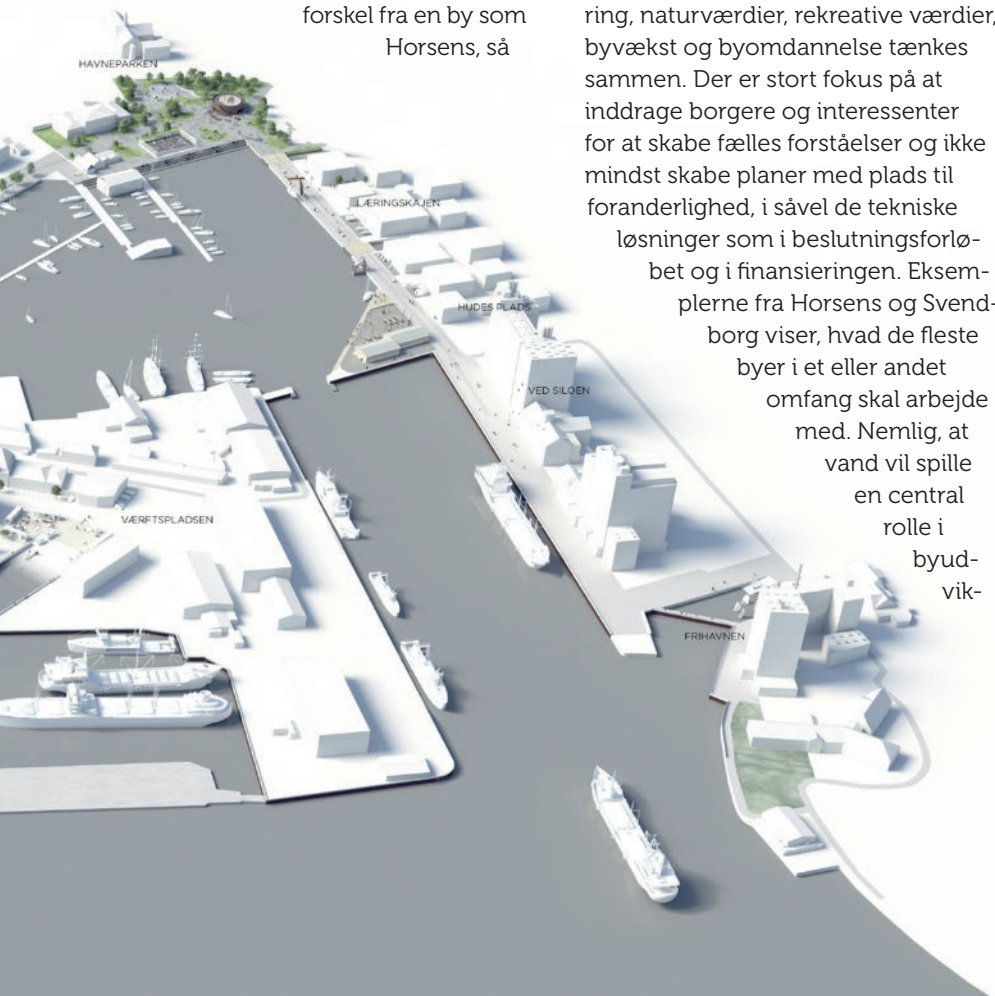
forventes det at blive vanskeligt at få solgt byggeretter, som kan bidrage med finansiering af klimatilpasningen. Derfor bygges Den Blå Kant et skridt ad gangen. Det er også sandsynligt, at der startes i en lav sikringskote for så senere at forhøje, når der er finansiering og også større vished om, hvor kraftigt klimaforandringerne slår igennem. Det skyldes, at de største værdier i området rammes ved relativt hyppige hændelser, dvs. at der allerede ved 5, 10 og 15-års hændelser kan ske stor skade. Ved en 20-års hændelse bliver 80% af værdierne i området ramt, herunder bevaringsværdige bygninger.

Foranderlige planer

I både Horsens og Svendborg arbejdes der med et integreret udviklingsperspektiv, hvor klimasikring, naturværdier, rekreative værdier, byvækst og byomdannelse tænkes sammen. Der er stort fokus på at inddrage borgere og interessenter for at skabe fælles forståelser og ikke mindst skabe planer med plads til foranderlighed, i såvel de tekniske løsninger som i beslutningsforløbet og i finansieringen. Eksemplerne fra Horsens og Svendborg viser, hvad de fleste byer i et eller andet omfang skal arbejde med. Nemlig, at vand vil spille en central rolle i byudvik-

lingen, og at de blågrønne strukturer kan skabe værdi, hvis de tænkes tidligt ind i planerne. For det andet så viser de to eksempler, at politikere, udviklere og borgere (og planlæggere) altid vil have bydrømme – heldigvis. Kunsten er at kunne planlægge for blågrønne bydrømme og samtidig kunne håndtere uforudsigeligheden i, hvordan klimaforandringer – herunder vandet – påvirker vores byer. Følges den adaptive tilgang så skal der skabes mulighedsrum i byen, der kan tage form, efterhånden som der skabes større vished om de forhold, der endnu er ukendte eller uforudsigelige.

Det at være foranderlig er det centrale kendetegn ved den adaptive by. Her bygges der på foranderlige planer, og der indtænkes plads til det uventede. Det betyder også, at der i byledelsen skal arbejdes med foranderlighed – måske mere end der gøres i dag – og at der i samarbejdet og i dialogen mellem kommune, udviklere og borgere er åbenhed om det vanskelige, komplekse og uforudsigelige i, hvordan klimaforandringer og vandet vil blive mærket lokalt.

6 gode råd om Water-Wise Planning

1. Formuler fælles mål/visioner, ikke for den tekniske løsning, men for det gode liv i byen.
2. Gør planlægning til en tilbagevendende begivenhed. Det afgørende er ikke den færdige plan, men den vedvarende stillingtagen.
3. Afsøg og etabler organisatoriske enheder, der matcher skalaen for vand- og byudfordringerne.
4. Forstå landskabet og den eksisterende by. Forstå vandets volumener og kredsløb.
5. Få afdækket og inddraget alle interessenter – også dem, der ikke i udgangspunktet har interesse i vand.
6. Gør "foranderlighed" til et centralt princip i planlægningen – både i de konkrete og fysiske løsninger, i planernes tidshorisont og i dialogen med borgere og interessenter.

”Jeg tror alle er gået hjem med en AHA-følelse og vil se på lokalplaner med helt andre øjne fremover.”

Deltager i skræddersyet kursus ”Læs og forstå en lokalplan”

”Godt at blive klogere på den økonomiske side af byudviklingen og få investor- og developerindblikket. Produktivt, at vi som afdeling – inkl. direktionen – samlet får denne viden.”

Deltager i ”Økonomi i byudviklingsprojekter”

Kompetenceudvikling

Lad Byplanlaboratoriet skræddersy et kursus til din organisation

Med et skræddersyet kursus skabes muligheden for at fokusere på udvalgte temaer og gå i dybden med netop dét, der er relevant i organisationen lige nu. Kurset kan være målrettet en medarbejder- eller chefgruppe og kan være med til at styrke den interne læring i organisationen.

Af projektleder Morten de Fine Olivarius, Dansk Byplanlaboratorium

Hvordan forbereder man sig som byplanlægger og embedsmand bedst til samarbejde og forhandling med investorer og developere, så kommunen har den bedste position ved forhandlingsbordet? Det er udgangspunktet for kurset ”Økonomi i byudviklingsprojekter”, som Dansk Byplanlaboratorium har udviklet og afholdt i nogle år. Vi udbyder ”Økonomi i byudviklingsprojekter” både som et åbent kursus og som kursus tilpasset til private virksomheder og kommunale organisationer. Formatet er løbende blevet aktualiseret og giver mulighed for lukkede kurser for en forvaltning eller virksomhed i vante omgivelser. Et kursus for en medarbejdergruppe eller chefgruppe rummer også muligheder for at dyrke udvalgte temaer mere grundigt.

Omdrejningspunktet for kurset er en række regneark, der er nøglen til at beregne, om et projekt er rentabelt.

På kurserne bygger vi forståelsen op med de centrale begreber og metoder, der findes i projektudviklingsøkonomi. Og vi introducerer en række spændende metoder, der kan hjælpe med at afgøre, om en developer kan sælge forskellige slags ejendomme; som f.eks. lejligheder til det grå guld, børnevenlige rækkehuse til unge familier eller erhvervsejendomme til virksomheder. Det handler overordnet om at få indsigt i de økonomiske rationaler for private udviklere og mere praktisk at få viden om, hvad en p-plads koster, hvis den er i kælder eller på terræn, og hvad konsekvensen af at stille krav til bebyggelsesprocent eller grønne arealer er. Kurset er et godt udgangspunkt for at rådgive beslutningstagere – uanset om de er offentlige eller private. Kurset ”Økonomi i byudviklingsprojekter” er blot ét eksempel på et kursus, som vi kan skræddersy.

Læs og forstå en lokalplan

Et andet emne, hvor vi oplever, at det giver god mening at styrke viden og indsigt på et skræddersyet kursus, er i arbejdet med lokalplaner. Lokalplaner, og hvad man kan tillade inden for rammerne af en given lokalplan, er ofte omdrejningspunkt for lokale sager og konflikter. Her er det afgørende med en forståelse af juraen. Og at have fokus på, at når man skriver en lokalplan, så skal den både kunne administreres og håndhæves i den virkelige verden. Lokalplanlægning er helt afgørende for demokratiforståelsen og retssikkerheden.

”Kurset Økonomi i byudviklingsprojekter giver en god ”hands on”-introduktion til at forstå og arbejde med de mange økonomiske faktorer, der har betydning for de projekter, vi håndterer. Vi får fælles indsigt og viden i virksomheden, og kan give endnu bedre sparring og rådgivning til vores kunder.”

Direktør Michael Thomsen, landinspektørfirmaet skel.dk, har 75 medarbejdere, hvoraf 20 har været på et skræddersyet virksomhedskursus i ”Økonomi i byudviklingsprojekter”.

Hør mere om vores skræddersyede tilbud

Har I behov for opdatering og ny inspiration indenfor et emne i et specialformat, så kontakt os gerne for en uforpligtende drøftelse. Vi vil gerne skræddersy et kursus, der passer til din kommune eller virksomhed. Kurserne kan f.eks. handle om detailhandel, økonomi i byudviklingen, lokalplanlægning eller noget helt fjerde. Kontakt direktør Ellen Højgaard Jensen på tlf: 3317 7277 eller email: ehj@byplanlab.dk.

Fingerbyens grønne handske

Status for de grønne områder

Københavnsegnen er generelt velforsynet med grønne områder, men de er skævt fordelt med et generelt underskud i de indre dele, mens de ydre dele i fingerbyerne er velforsynede. Størstedelen af de grønne områder i Storkøbenhavn er som sådan godt beskyttede, men er samtidig under pres fra flere sider alt efter type og beliggenhed.

Af Henrik Vejre, Agronom, ph.d og professor i landskabsarkitektur og planlægning, Københavns Universitet

Mens der stadig er god plads i mange af de større grønne områder i byranden, har blandt andet parkerne i København og på Frederiksberg sammen med Amariinoen – i særlig grad under corona – i de senere år været udsat for et stigende publikumspress og alternative anvendelser. Behovet for opgraderinger af publikumsfaciliteter i de grønne områder har været stærkt omdiskuteret, og der foregår en løbende planlægning for at kunne håndtere flere besøg. Arealer og faciliteter til klimatilpasning bliver i stigende grad efterspurgt og tilladt ligesom arbejdet med biodiversitet har nødvendiggjort en ændret drift i de grønne områder.

Fremtiden for de grønne områder

Fra myndighedernes side arbejder man på en udvidelse af de grønne kiler, hvor særligt skove og naturområder tæt på byen skal kunne anvendes til almindeligt friluftsliv og at nyt rekreativt byggeri skal være tilgængeligt for offentligheden. En løsning på fremtidens øgede besøgsintensitet og ønsker til indpasning af nye funktioner i kilerne kan være en yderligere zonerig. Der er ingen tvivl om klimatilpasningsanlæg, biodiversitet og naturlige processer vil få større betydning.

Endelig vil den grønne omstilling sætte bylandbrug på dagsordenen – en stort set fraværende sektor i forvaltningen af de grønne områder i dag. To helt centrale opgaver er dels at få afklaret rollefordelingen indenfor den overordnede fysiske planlægning mellem stat og kommune, dels at styrke samarbejdet mellem kommunerne, så der kan findes løsninger på den manglende sammenhæng i natur og infrastruktur på tværs af kommunegrænsen.

Artiklen er et uddrag af Henrik Vejres artikel "Fingerbyens grønne handske". Du kan læse hele artiklen i Samtalehæftet Fingerplan 2.0, En konkurrence om Hovedstadens fremtid, der kan downloades på Arkitektforeningens hjemmeside: bit.ly/fingerplan20

Samtalehæfte

Fingerplan 2.0

En konkurrence om Hovedstadens fremtid

AMARINOEN | ØBYEN FOLD

Forskellighed er en regional styrke

Fingerplanens betydning i tre Hovedstadskommuner

København, Hørsholm og Gribskov kommuner ligger alle indenfor Fingerplanen. Ser man på de tre kommuners udvikling i lyset af Fingerplanens strukturer, bliver det tydeligt, at udviklingen er præget af deres beliggenhed fra håndflade til fingerspids. Det samme gælder deres udviklingsstrategier, i Hørsholm vil de skabe flyttekæder, i Gribskov satser på stedsspecifikke kvaliteter mens København har fokus på den bæredygtige udvikling. Tilsammen har de skabt et interessant og differentieret by- og landskabsmiljø, som er unikt ikke bare for hovedstadsområdet men også i et internationalt perspektiv.

Af Julie Reinau, arkitekt med MA i Strategisk Byplanlægning beskæftiget med strategisk bygherrerådgivning indenfor byudvikling og byggeri

Fingerplanen har gennem 75 år struktureret by og land i hovedstadsregionen, så der er opstået unikke og stedsspecifikke kvaliteter. Kvaliteter der både kan udfordre og styrke kommunerne i deres udvikling, men som regionalt giver et interessant og differentieret by- og landskabsmiljø, som er unikt for et hovedstadsområde, og som vi kan være stolte af – også i en international kontekst. Men hvordan fungerer Fingerplanen i praksis i 3 kommuner, der geografisk placerer sig vidt forskelligt i relation til Fingerplanens struktur og udlæg af by- og landzoner? Gribskov Kommune, der ligger i forlængelse af en byfinger udlagt som by-, land- og sommerhusområde. Hørsholm Kommune, der ligger på tværs af en byfinger og en indre kile lige delt mellem byzone (ydre storbyområde) og landzone. Københavns Kommune som det indre storbyområde, håndfladen i Fingerplanens struktur.

Teksten her er baseret på egen erfaring fra ansættelser i de 3 kommuner og egne refleksioner over, hvilken dagsorden Fingerplanen sætter, og hvilke muligheder den giver.

København er storby med en befolkningstæthed på 7.000 indbyggere pr. km², Hørsholm er forstad med knap 800 indbyggere pr. km² og Gribskov er spredt bysamfund med kun 147 indbyggere pr. km². Tætheden som udtryk for og konsekvens af kommunernes udviklings- og udbyg-

ningsmuligheder giver kommunerne fordele og ulemper i deres planlægning både i relation til økonomi, tid og kvalitet. Hvor udfordringen i København siden starten af 2000 har været at imødekomme boligefterspørgslen og bygge boliger nok i takt med befolkningsudviklingen, så har Hørsholm og Gribskov Kommuner stået med den omvendte udfordring, nemlig at tiltrække nye borgere.

Hørsholm – flyttekæder og fortætningsstrategier

Hørsholm Kommunes store udfordring er at sætte skub i flyttekæden. Mange af Hørsholms borgere ønsker at blive boende i kommunen, men da markedet ikke kan tilbyde et attraktivt alternativ til parcelhuset, vælger mange at blive boende i deres hus. Der er derfor mange husstande i kommunen, der er beboet af en eller to personer¹. Kommunen har som strategisk målsætning at sætte gang i flyttekæden og frigive boliger til børnefamilier ved at skabe attraktive boliger for seniorer eksempelvis i form af seniorbofællesskaber. Samtidig har kommunen en ambition om at fastholde unge og studerende ved blandt andet at sikre, at der bygges i forskellige prisniveauer og ejerformer, hvor både børnefamilier, ældre og studerende kan finde attraktive mindre boliger². Spørgsmålet er, om der med andre greb er måder at sætte skub i flyttekæden på, og om der på

tværs af eksempelvis kommunegrænser kan findes løsningsmodeller, der kommer alle til gavn?

Gribskov – erhvervsstrategien som udviklingsplan

Gribskov Kommune har på mange måder en regional rolle som rekreativt område for hovedstadsområdet. Kommunen baserer i høj grad deres udviklingsstrategi på det vækstpotentiale, der ligger i turisme- og oplevelsesøkonomien. På den måde fungerer Gribskov Kommunes erhvervs- og turismestrategi i høj grad som et plan- og udviklingsstrategisk dokument. Netop turismeerhvervet bygger på de helt særlige stedsspecifikke kvaliteter, der findes i kommunen, som Fingerplanen er med til at understøtte, og kommunen i dens planstrategi ønsker at udvikle både i byerne, på landet og de mindre lokalsamfund. Fingerplanens indbyggede udfordring i forhold til et ønske om infrastrukturel sammenhæng og bymæssig vækst bliver omvendt en dynamo og driver for en stedsspecifik og særegen udviklingsdagsorden, der sætter nogle andre rammer for, hvordan kommunen tiltrækker både nye borgere og arbejdspladser. Spørgsmålet er, hvordan man bygger boliger og tiltrækker nye borgere med udgangspunkt i de stedsspecifikke kvaliteter, hvor natur og kulturhistorie er driveren. Peger det på en anden måde at bo på, nogle andre boligty-

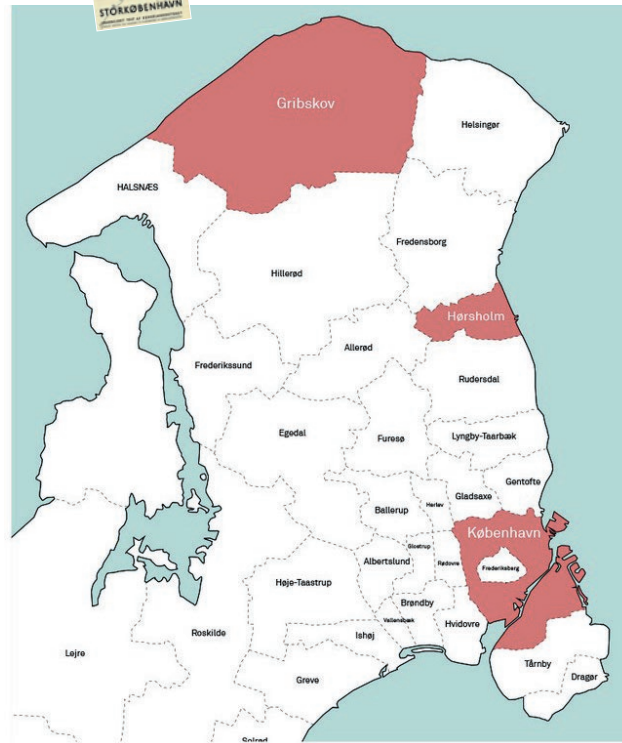
pologier og åbner det op for, at man kan udbygge andre steder, end hvor Fingerplanen tillader det i dag?

København – bæredygtig byudvikling

Fingerplanen giver Københavns Kommune de absolutte vækstbetingelser og dermed også de udfordringer, det automatisk afføder, når byen vokser hurtigt. Udfordringer som pres på boligmarkedet med dertil stigende boligpriser. Et affødt pres på muligheden for at fastholde førstegangskøbere, der allerede bor i byen og ikke mindst et pres på friarealer og byens grønne åndehuller på grund af den hastige byudvikling.

København har efter mange år med fokus på byvækst og fortætning nu et politisk fokus på klima og bæredygtig byudvikling. Spørgsmålet er, hvordan vi tænker grønne og biodiverse arealer ind i den eksisterende by, og hvordan nye arealer byudvikles, så naturen får en større og mere integreret rolle, direkte påvirker boligtypologien, den måde vi bor og lever på og i den sammenhæng, hvordan Fingerplanens udlæg af grønne arealer kan tænkes anderledes eller suppleres for områder med tæt byvækst?

Hvis vi tænker København ind i en regional kontekst, skal byen ikke kunne det hele eller rumme det hele, og storbyens udlæg af grønne parker skal måske i højere grad tænkes sammen med og integreres i byggeriet, så vi fastholder tætheden og udnytter den interessante skalasammensmeltning, der kan opstå, når vi bryder elementerne ned i mindre bidder. Med det kan vi udvikle biodiverse og klimaforbedrende forandringer i storbyen i en tilpasset skala, der understøtter den differentierede struktur, Fingerplanen rummer, hvor det stadig vil være

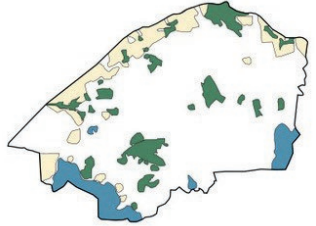
Gribskov Kommune, Hørsholm Kommune og København Kommune.

Københavns Kommune:
Areal: 90 km²
Indbyggere: 638.000
Befolkningstæthed: 7.000 indb./Km²

Hørsholm Kommune:
Areal: 31 km²
Indbyggere: 25.000
Befolkningstæthed: 796 indb./Km²

Gribskov Kommune:
Areal: 279 km²
Indbyggere: 41.000
Befolkningstæthed: 141 indb./Km²

attraktivt (og nødvendigt) at søge ud af storbyen for at få de store vidder, skovlandskaber og agerbrug. Forskellighed som balanceret udviklingsstrategi

Fingerplanen giver de 3 kommuner vidt forskellige vækstbetingelser og vilkår for tiltrækning af borgere og arbejdspladser, men Fingerplanen har samtidig betydet, at de 3 kommuner har udviklet sig unikt og forskelligt. Fingerplanen har struktureret Hovedstadens udbygning, så vi regionalt har opnået en differentieret bystruktur, hvor grønne arealer er bevaret og har fået de rigtige rammer for at udvikle sig til de unikke natur- og kulturmiljøer, hovedstaden har i dag. På samme måde er bystrukturene differentierede og giver forskellige

bosætningsmuligheder regionalt, som kalder på forskellige udviklingsstrategiske greb og er med til at gøre byplanlægningen stedsspecifik. Netop forskelligheden kommunerne imellem er en styrke, og den kerne skal de udnytte til at skabe udvikling. Samtidig kan de tværkommunale interesser og potentialer understøttes, når planlægningen har et regionalt langsigtet strategisk fokus.

¹ Kilde: Danmarks Statistik

² Kilde: Hørsholm Strategien 2019

Artiklen er et uddrag af Julie Reinaus artikel "Forskellighed er en regional styrke". Du kan læse hele artiklen i Samtalehæftet Fingerplan 2.0, En konkurrence om Hovedstadens fremtid, der kan downloades på Arkitektforeningens hjemmeside: bit.ly/fingerplan20

Forskellig-
artet
geografi

Hovedstadsregionen betydning som regional og national destination giver en række muligheder for at udvikle attraktioner i forskellige tværkommunale, regionale, nationale og internationale samarbejder og partnerskaber. Destinationsudvikling kan udnyttes ikke kun til turisme- og erhvervsfremme men også til at styrke bosætning og tilflytning.

Tvær-
kommunale
udviklings-
planer

Gennem udbygning, omdannelse og fortætning skal der skabes stærke overgange mellem det centrale København og de ydre storbyområder. Der skal tænkes i tværkommunale udviklingsplaner, der styrker de bærende elementer i Fingerplanen som eksempelvis grønne arealer og en styrkelse af stationsknudepunkter.

Lang-
sommere
byudvikling

I nogle byområder i Hovedstadsområdet er udviklingen gået så stærkt, at de bymæssige kvaliteter ikke er til stede. Fremtidig byudvikling skal tænkes langsommere, så flere arealer udvikles samtidig uden, at de udbygges hastigt og færdiggøres lineært. På den måde kan udviklingen følge med tiden og understøtte en bæredygtig byudvikling socialt, miljømæssigt, økonomisk og kulturelt. Denne tilgang vil samtidig åbne op for at byudviklingen kan ske i et langsigtet regionalt perspektiv, der fokuserer på Hovedstadsregionens differentierede udvikling – på tværs af de mere kortsigtede kommunale perspektiver.

Fingerplanen skal styrkes, hvis den regionale udvikling skal lykkes

Hvis vi forsat skal kunne bruge Fingerplanen som planværktøj til at løse fremtidens udfordringer for hovedstaden, så bliver vi nødt til at samle os på tværs af kommunerne i et stærkt regionalt samarbejde.

Af direktør David Meinke, Center for Regional Udvikling, Region Hovedstaden

Den første Fingerplan for Hovedstadsregionens udvikling så dagens lys i 1947 og var banebrydende for sin tid. Den har været med til at sikre mange af de kvaliteter, som gør hovedstadsområdet attraktivt, såsom adgang til grønne områder og en velfungerende infrastruktur tæt på boliger og arbejdspladser. Fingerplanen udgør stadig et stærkt fundament for den regionale udvikling, da den sammen med planloven fastsætter de overordnede rammer for kommunernes fysiske planlægning i hovedstadsområdet. Men vi skal allerede nu til at finde plads til endnu flere borgere i hovedstadsregionen, og det kræver et stærkt samarbejde.

Der er rift om pladsen, og det gælder især i hovedstadsregionen

En tredjedel af Danmarks befolkning bor i hovedstadsregionen på blot 6 procent af landets samlede areal – inkl. Bornholm. Vores analyser viser, at vi i 2035 vil være 20 procent flere borgere i regionen, der har behov for plads til at bo, leve, arbejde og uddanne sig. Derudover er der rigtigt meget transport, som går ind og ud af regionen.

Tilbage i 2017 vurderede Teknologirådet, at der er planlagt for 140 procent af Danmarks areal frem mod

”Derfor må vi samle os om vores fælles planressourcer, som vi har i både regionen og i kommunerne og styrke samarbejdet på tværs af sektorerne og planmyndigheder.”

2050. Faktisk burde Danmark næsten udvides en halv gang så meget, hvis vi skal realisere de planer, der er lagt for landbrug, natur, energi, råstofindvinding, infrastruktur, erhverv, boligområder osv. Det ser vi endnu tydeligere i Region Hovedstaden, hvor der er rift om arealerne – med Lynetteholmen som et tydeligt eksempel på en løsning på den store arealudfordring. Derfor må vi samle os om vores fælles planressourcer, som vi har i både regionen og i kommunerne og styrke samarbejdet på tværs af sektorerne og planmyndigheder.

Kampen om arealet er i gang

Dilemmaerne er store. Klima- og energikrisen kræver, at vi gør plads til langt mere vedvarende energiproduktion og anlæg. Samtidig oplever vi vildere vejr. Det blev endnu engang tydeligt, da vi sidste sommer var vidne til massive oversvømmelser i Tyskland og Belgien skabt af ekstreme skybrud. Der er behov for at tilpasse kyststrækninger og vandoplande mod klimahændelser som oversvømmelser – det kræver også areal.

Vi har brug for at komme rundt i regionen til arbejde, uddannelse, fritidsaktiviteter og til familie og venner. Når vi bliver flere borgere, så vil behovet for infrastruktur som veje, skinner og cykelstier øges, men også behovet for parkeringspladser, ladestandere og brintstationer til en grøn omstilling af transporten kræver plads. Pladsen på vejene er allerede trang. Det ved alle, der dagligt pendler i hovedstadsregionen.

Det skal vi håndtere samtidig med, at vi tager hensyn til at biodiversiteten. Hovedstadskommunerne er

Region Hovestanden faciliterer dialog og understøtter arbejde med at inddrage forskellige aktører og fagligheder i projekter, som går på tværs af kommunegrænser. Blandt andet i forhold til fælles kystbeskyttelse.

”For vi har behov for plads – plads til energi-produktion, plads til boliger, hverdagsliv og natur til både dyr og mennesker.”

Eksempel: Kystbeskyttelse

Vi har allerede en god og lang erfaring med at facilitere dialog og med at inddrage forskellige aktører og fagligheder i projekter, som går på tværs af kommunegrænser. Vi har blandt andet været med til at støtte fælles kystbeskyttelse langs de tre kommuner, Halsnæs, Helsingør og Gribskov i 'Nordkystens Fremtid'. Vi har igangsat og finansieret supercykelstierne, som styrker den tværgående mobilitet i regionen og i samarbejde med 33 kommuner, 11 forsyningsselskaber og vidensinstitutioner udarbejdet en fælles strategisk energiplan for hele hovedstadsområdet.

Den første Fingerplan blev til på initiativ af Dansk Byplanlaboratorium. Derfor er vi glade for, at Dansk Byplanlaboratorium og en række andre aktører har taget Fingerplanen 2.0 op igen. Vi ser frem til at deltage i den tværgående dialog om hovedstadsregionens udfordringer og potentialer. For vi har behov for plads – plads til energiproduktion, plads til boliger, hverdagsliv og natur til både dyr og mennesker. Kun i fællesskab kan vi finde løsningerne.

blandt de kommuner, der har færrest grønne områder i forhold til antal indbyggere, og størrelsen på de grønne områder kan ikke følge med befolkningstilvæksten. Vi skal prioritere vores naturområder og sikre kvaliteten af dem.

Løsningerne skal findes på tværs

Hvordan vi reagerer og forhåbentlig bidrager til at løse de både globale og også meget lokale kriser, vil have en afgørende betydning for, hvordan vores liv vil se ud både på den korte, men også på den længere bane. Den helt grundlæggende udfordring er, at vi mangler plads til at rumme alt det, vi gerne vil. Hvordan og hvem skal foretage prioriteringen mellem de forskellige anvendelser, når arealerne er knappe? Og under hvilke forudsætninger – på bekostning af hvilke områder og bliver det efter først-til-mølle-princippet?

Fælles for udfordringerne er, at de er grænseoverskridende; oversvømmelser kender ikke kommunegrænser, trafikstrømme og natur-

korridorer går på kryds og tværs, og udbygningen af vores vedvarende energisystem sker mest optimalt, hvis vi samarbejder på tværs af offentlige og private skel.

Der er behov for multifunktionalitet i planlægningen, således at vore arealer kan bruges til flere forskellige formål. Det kunne for eksempel være tidligere råstofgrave, der omdannes til natur med plads til kultur- og fritidsaktiviteter og samtidig øger biodiversiteten. Det kunne også være stationer, som omdannes til reelle mobilitetsknudepunkter med plads til biodiversitet og til at håndtere de større regnmængder.

I Region Hovedstaden har vi derfor sammen med CONCITO taget initiativ til et regionalt projekt 'Fremtidens arealanvendelse'. Målet er at få mere viden om, hvordan vi får en mere bæredygtig anvendelse af regionens arealer, i projektet inviterer vi borgere, aktører og beslutningstagere til dialog om, hvordan vi kan opnå målene sammen.

Lukkede vinduer pga. støj kan blive konsekvensen, hvis blandet bolig og erhverv ikke planlægges.

Blandet bolig, erhverv og støj: Kvarterløft eller kvalitetssænkning?

Blandet bolig og erhverv i planlægningen kan betyde, at beboerne udsættes for helbredsskadelig støj. Det kan også give konflikter mellem de forskellige anvendelser. Derfor er det vigtigt, at planlæggere og beslutningstagere i byudvikling gør sig helt klart, hvad der skal være formålet på byfunktionsniveau.

Af chefkonsulent Morten Løber, Dansk Industri

Fingerplanen har snart rundet et skarpt hjørne, 75 år, som idé bag hovedstadens fysiske udvikling. Men som de fleste 75-årige vist oplever, så står der nye kræfter med nye idéer parat til at tage over på pladsen.

I hvert fald er der nye udfordringer, som skal håndteres med en opdateret udgave af Fingerplanen; klimatilpasning, stærkt øget transportarbejde, urbanisering og udfordring med råstofforbruget samt biodiversitet. Bare for at nævne nogle emner. Hovedstadsområdet har helt på linje med andre større byområder oplevet en øget urbanisering, her hindrer Fingerplanen, at de grønne kiler i hoved-

stadsstrukturen fyldes op med parcelhuse og andet byggeri. Et af svarene på, hvor vi så skal gøre af de mange borgere i fingerplansområdet, som i dag rummer ca. 2,1 mio. mennesker, er "byfortætning" – med andre ord; bunker og stabler af boliger.

Blandet bolig og erhverv

Her støder vi ofte på et begreb for blandede byområder "blandet bolig og erhverv". Men hvad lægger vi i det? Hvad er ideen med de byområder, og hvad får vi ud af det? Det er en planlægningsidé, som skal løftes med det værktøj, vi har i kassen i dag. Hvilken bykvalitet får man ud af det?

Her ser vi lidt på emnerne støj og mobilitet. Tidligere var "blandet bolig og erhverv" oftest et begreb for et industriområde iblandet boliger fra tidligere ejer- og partnerboliger, hvor miljøsager med klager over støj, støv etc. endte med at stå i kø i kommunernes miljøafdelinger på grund af naboklager, når boligerne blev solgt. I dag er det imidlertid et begreb, som vi i stedet ser anvendt om funktionsudfyldningen af byudviklingsområder, hvor etageboliger kombineres med forskelligt let erhverv, som ikke ligner de industri-erhvervsområder, der oprindeligt fødte begrebet. Har miljøreguleringsværktøjskassen tilpasset sig denne udvikling?

Højere støjniveau

Som udgangspunkt giver det mening at forstå begrebet som et forsøg på at skabe byområder med blandede aktiviteter, hvor mennesker møder hinanden i lidt forskellige situationer på et urbant bagtæppe. Hvem kan rykke ind i disse områder? Foruden boligerne, så velsagtens også en blanding af revisor-/advokatkontorer, frisører, cykelværksteder og måske kiosker og caféer. Det bliver næppe elbilserviceværksteder, trykkerier eller tømrer-/snedkerværksteder til service af studiokøkkenet. Gældende miljøkrav om, hvad naboer må påvirke hinanden med af støj, støv og lugt, skal som udgangspunkt overholdes. Beboere i disse områder skal leve med et højere støjniveau end i rene boligområder, før myndighederne kan skride ind.

Støjniveauet i områder med blandede bolig- og erhvervsbebyggelse kan være 5 dB højere om dagen, nemlig 55 dB, end i tilsvarende etageboligområder. 5 dB(a) betyder, at der kan være cirka 60% mere "larm i gaden" fra naboens aktiviteter sådanne steder, før myndigheden kan skride ind.

I områder med blandet bolig- og erhvervsbebyggelse kan det blive svært at planlægge for offentlig tilgængelige rekreative områder, da støjkravene her er 40 dB om dagen. Det kan dermed udfordre mulighederne for at integrere biodiversitetstillæg i byerne til mere end dekorative plantekasser. Friarealerne til lidt boldspil kommer nok også til at ligge lidt væk. Er det mon klart for de kommende beboere i områderne og de for besluttende politikere, at dette er resultatet af samspillet mellem de mange regler på området?

Tættere byer betyder, at flere mennesker flytter sig rundt

De fleste af os skifter arbejde oftere, end vi skifter bolig. Det betyder, at vi på forskellig vis skal transportere os fra vores bolig til arbejdspladsen. Det er derfor over tid næppe sandsynligt, at medarbejderne i erhvervsdelen af

den blandede bolig- og erhvervsbydel også bor i bydelen. Det betyder, at de lokale beboere skal transportere sig ud af bydelen, mens de, der arbejder i bydelen, samtidig skal transporteres ind i bydelen. I Region Hovedstaden pendler man ifølge Danmarks Statistik i gennemsnit i dag 21 km mellem bolig og arbejde.

WHO's retningslinjer for støj

Det er godt for økonomien i den kollektive trafik, hvis borgerne og de ansatte bruger den, men det giver et højt trafiktryk. Det betyder, at der vil være større belægning på kollektive transportmidler i området i de samme perioder morgen og aften. Ikke alle arbejdspladser og boliger vil komme til at ligge mindre end 6-800 meter fra en station, så der vil fremover også blive en vis mængde ny biltrafik. Det er derfor væsentligt, at ejendomsdevelopere og planlæggere arbejder med at indtænke delte parkeringspladser og p-huse, så udnyttelsesgraden kan blive høj og arealbehovet lavt. Alt i alt vil man opleve et forhøjet trafiktryk i området. Og trafikken skaber støj – også når elbilerne har taget over. Vores byer skal holde mange år frem, så vi bør

lytte til WHO's udtalelser og retningslinjer for støj i menneskers daglige nærhed for også i fremtiden at holde øje med kvaliteten i rammerne for livet i byerne.

"Det gode byliv" er et ofte brugt udtryk i planlægningen af bydele. Men hvad det betyder for den enkelte borger eller virksomhed, som vælger at slå sig ned i et område, kan være meget forskelligt. Det tætte samliv i byen kan også kollidere med vores viden i dag om, at støj er en negativ faktor for de fleste menneskers samlede velfærd.

Om der er højere salgsværdi i den slags ejendomme, eller om der kan bygges tættere, fordi der ikke etableres biodiversitetsfremmende forhaver ved husene, som er årsagen til disse tæt pakkede byer, skal være usagt. Det kan også sagtens ændre sig med tiden, hvad der bliver tillagt vægt i realiseringen af byudvikling. Men derfor er det supervigtigt, at planlæggere og beslutningstagere indenfor byudvikling gør sig helt klart, hvad der skal være formålet på byfunktionsniveau, og hvordan de forventer, relationen mellem menneskerne, skal udvikle sig og fungere, mere end om farven er brun eller gul eller ...

Støjgrænser fra Miljøstyrelsens støjvejledning

Erhvervs- og industriområder	70 dB	70 dB	70 dB
Erhvervs- og industriområder med forbud mod generende virksomheder	60 dB	60 dB	60 dB
Områder for blandet bolig- og erhvervsbebyggelse, centerområder (bykerne)	55 dB	45 dB	40 dB
Etageboligområder	50 dB	45 dB	40 dB
Boligområder for åben og lav boligbebyggelse	45 dB	40 dB	35 dB
Sommerhusområder og offentligt tilgængelige rekreative områder	40 dB	35 dB	35 dB

Læs mere om Miljøstyrelsens støjvejledning her

Fingerplanen: Kampen om arealerne kræver blik for helheden

Vi skal stå vagt om Fingerplanen og lade os inspirere af den form for helhedsorienterede planlægning, som ikke bare tager højde for udviklingen i den aktuelle valgperiode, men også vores børn og børnebørns fremtid.

Af direktør
Winni Grosbøll,
Friluftsrådet

Der er rift om pladsen i Danmark, og det er en konkurrence, som kun vil blive mere intensiv de kommende år. Der er mange hensyn at tage og mange forskellige interesser på spil. Så hvis vi skal kunne håndtere biodiversitetskrise, klimaforandringer og energikrisen – og i det hele taget komme i mål med den grønne omstilling – er vi nødt til at planlægge effektivt og helhedsorienteret.

Staten er nødt til at tage ansvar for den overordnede udfordring. Hvis vi alene overlader det til kommunerne at finde plads til vindmøller, solcelleanlæg, kystsikringsanlæg og naturområder, så kommer vi ingen vegne. Der er behov for skarp politisk prioritering og bedre planlægning af vores arealer, hvis vi skal sikre, at det ikke bliver naturen og befolkningens muligheder for friluftsliv, der taber kampen.

Fingerplanen som inspiration

Fingerplanen er et af de bedste eksempler, vi har, på, hvor vigtigt det er, at staten indtager den overordnede koordinerende rolle i planlægningen. Uden Fingerplanen havde Hovedstadsområdet set markant anderledes ud i dag.

Beboerne ville højst sandsynlig skulle kigge langt efter natur og grønne områder, og mulighederne for at komme ud i naturen i hverdagen og dyrke friluftsliv ville have været stærkt begrænsede. Byens børn ville vokse op med allerhøjest et teoretisk forhold til naturen, og borgerne ville være gået glip af de gode effekter som friluftsliv har i forhold til livskvalitet og sundhed. Der er ingen tvivl om, at Fingerplanen har haft kæmpe betydning, ikke mindst har den sikret grønne områder til beboerne.

Men den er også under pres! Flere kommuner ønsker bedre muligheder for dispensationer og byudvikling i de grønne kiler, og selvom en enkelt lille dispensation eller to kan virke harmløse, så er der risiko for, at det stille og roligt vil udvande betydningen af Fingerplanen og dermed også eksistensen af de grønne kiler. For når arealerne først bliver brugt til andre formål, bliver de sjældent tilbageført til natur igen.

Vi skal derfor stå vagt om Fingerplanen og lade os inspirere af den form for helhedsorienterede planlægning, som ikke bare tager højde for udviklingen i den aktuelle valgperiode, men også vores børn og børnebørns fremtid.

Indtænk flere formål

Vi skal også være bedre til at bruge vores arealer til flere formål samtidig og indtænke nye muligheder, når vi planlægger. Ved at tænke friluftsliv ind, når der laves kystsikring, opstilles vindmøller, udtages lavbundsgrunde og etableres nye naturområder, så får arealerne samtidig en rekreativ værdi, der gør, at de bliver et større aktiv for borgerne i området. Og vi opfylder flere samfundsonsker på samme areal.

Desværre er friluftsliv sjældent noget, som tænkes med per automatik. Det betegnes af mange som noget "add-on", der kan tilføjes i fald der er en lille sjat penge til overs. Men man burde se de rekreative muligheder som forudsætningen for, at vi kommer i mål med mange af de mange samfundsgoder, som vi efterspørger. Nye rekreative muligheder vil kunne skabe øget opbakning til de nødven-

"Vi skal derfor stå vagt om Fingerplanen og lade os inspirere af den form for helhedsorienterede planlægning."

”Hvis vi alene overlader det til kommunerne at finde plads til vindmøller, solcelleanlæg, kystsikringsanlæg og naturområder, så kommer vi ingen vegne.”

dige arealforandringer. Forhåbentlig også når det foregår i borgernes egen baghave.

De kommende årtiers forandringer af landskabet kommer til at kræve noget af os alle sammen. Men hvis vi planlægger smart og multifunktionelt, kan vi få regnestykket til at give meget mere end ét facit.

Naturpark Vesterhavet

Kom til lancering af ny publikation om *transformation af erhvervsområder omkring Storkøbenhavn*

Hvordan ser erhvervsområder ud i fremtiden i kommunerne rundt om København? Hvad sker der, når visioner og planer for omdannelse møder virkeligheden?

Torsdag den 19. januar kl. 16.00-17.30

i København. Alle er velkomne!

Tilmelding nødvendig via byplanlab.dk

dansk byplan
laboratorium

Projektet er støttet af Realdania

Fingerplan 2.0

– en åben konkurrence om ”Fremtidens fantastiske fingerplan”

En arbejdsgruppe under Arkitektforeningens lokaledelse i København er med støtte fra Dreyers Fond i gang med forberedelserne til en åben international arkitektkonkurrence, der skal sætte fokus på Hovedstadens fremadrettede udvikling. Forarbejdet har til formål at finde frem til de spørgsmål, der på sigt vil indgå i det endelige konkurrenceprogram og tager afsæt i Fingerplanens 75-års fødselsdag.

Af Rune Christiansen, MAA, medlem af Arkitektforeningens arbejdsgruppe

Som en del af forundersøgelserne, deltog projektgruppen bag ”Fingerplan 2.0 – En konkurrence om Hovedstadens fremtid” i Dansk Byplanlaboratoriums og Københavns Universitets fødselsdagsfest d. 27. oktober i år i Bindesbøls fine festsal på den gamle Landbohøjskole.

Fra hjerte barn til hjemløst

Det er karakteristisk for Fingerplanens status, at plejeforældrene stod for arrangementet. Siden nedlæggelsen af Hovedstadsrådet og dernæst HUR har Fingerplanen haft c/o adresse hos den til enhver tid siddende regering. Udmøntningen har med tiden udviklet sig i retning af administrative øvelser – senest med landsplandirektivet fra 2019, som udover ”Regeringens Hovedstadsudspil” med de spektakulære storprojekter ”Lynetteholm” og ”Erhvervsørerne” ud for Avedøre, primært bestod af småjusteringer. Tilsvarende fremstod fødselsdagsprogrammet, trods titlen som er lånt til denne artikel, mest som en status over planens velbefindende.

Som det sig hør og bør ved en 75-års fødselsdag, var der en række lejlighedstalere ved fejringen. Bl.a. Københavns overborgmester Sophie Hæstorp, som er meget begejstret for fødselaren uden at komme nærmere ind på hvorfor. Vi blev dog fortalt, at det at bo tæt er klimavenligt, at Lynet-

teholmen udvider den tætte by og at mere Metro mindsker trængslen – dog kun inden for den mere og mere vilkårlige afgrænsning, som udgør de to centralkommuner.

Arkitektkonkurrencens faser

Arkitektforeningens åbne internationale arkitektkonkurrencen er ind-delt i tre faser og forventes at være realiseret ved udgangen af 2023. I fase 1 er der blevet udarbejdet et samtalehæfte med input fra en række eksperter, som hver især indkredser Fingerplanens aktuelle udfordringer og potentialer, hertil kommer ned-sættelsen af et Advisory Board med deltagelse af en bred vifte af faglige kapaciteter, interessenter mv. Endelig og ikke mindst omfatter fase 1 den borgerinddragelsesproces, som tiden ikke var til for 75 år siden, men som i dag forekommer helt nødvendig.

Fase 2 omfatter et afrundende ekspertmøde i midten af næste år, hvorefter de samlede konklusioner vil skabe afsæt for fase 3, der både består af udarbejdelsen af det endelige konkurrenceprogram og senere den åbne konkurrence, som skal omfatte forslag i flere skalatrin. De indkomne forslag vil efterfølgende blive vurderet og præmieret af en dommerkomite og overdraget – per post restante – til videre forankring hos de relevante instanser. Endeligt er det forhåbnin-

gen, at konkurrencens resultater kan skabe offentlig debat om hovedstadens fremadrettede udvikling.

Fødselsdagsønsker – vilde ideer

Konkurrencen er Arkitektforeningens bud på en værdig 75-års fødselsdag for vores fælles Fingerplan. Det er den åbne arkitektkonkurrencens kvalitet, at alle kan deltage både unge og erfarne. Den åbne konkurrence leverer anderledes svar på den stillede opgave, i bedste fald kommer der byplanfaglige, arkitektoniske og landskabsmæssige forslag, man ikke havde regnet med. Det kan være visionære og vilde idéer, der måske ikke kan realiseres 1:1, men fungere som debatoplæg og bidrage til et stærkt idékatalog for dem, der senere skal tage beslutninger.

En konkurrence om Hovedstadens udvikling skal, kort sagt, bidrage til at stille de åbne og indlysende spørgsmål, som i dag er uden fast adresse. Skal der skabes en samlet plan for håndfladen inkl. både den østlige og den vestlige fortætning? Kan de kvaliteter, mange overvejende forbinder med byens centrum og dets brokvarterer, omfatte større dele af de nære forstæder til gavn for bosætningen i hele Storkøbenhavn? Er det klogt, i et konjunkturdrevet boligmarked, at omdanne samtlige stationsnære erhvervsområder og erstatte dem med øer i Kalvebod? Er der også en kyst-

beskyttelseslovgivning, som omfatter nye kyster, og skal der, i respekt for borgernes ret til nærrecreation i den fortættede håndflade, reserveres grønne områder ikke bare på Lynetteholmen, men også på Refshaleøen? Hvordan sikres en fremtidig arbejdsdeling mellem de mange kommuner i fingrene? Hvad er det for kvaliteter, vi forbinder med København, og hvordan fastholdes disse, når der bygges helt nye bydele? Er der andre metoder til at øge udbuddet og nivellere priserne på boliger end at fortsætte fortætningen af håndfladen? Og skal der i det hele taget bygges så meget nyt? Skal der i stedet bevares, genanvendes og konverteres meget mere af den eksisterende byggede masse?

Grønne kiler eller Left over by planning?

Engang i firserne var Københavns Kommune, som det vil være nogle bekendt, fuldt udbygget. For mere end et århundrede siden var det et militærstrategisk dogme, at voldene afgrænsede Kongens København, i den florissante periode forestillede ingen sig, at karrébyens gårde kunne bruges til andet end erhverv.

Omkring København har en række båndbyer, oprindeligt tænkt som hybrider mellem kompaktbyen og havebyen og en række ikke-bebyggede kiler, ofte i flæng kaldet grønne, nu ligget i 75 år og ventet på deres skæbne, ventet på at blive til noget, vi reelt ved, hvad er. Kilerne var engang, vistnok, reserveret til sikring af hovedstadens fødevarerproduktion, og byfingrene var, ifølge kynikerne, blot leverandører af arbejdskraft til håndfladens produktionsanlæg. Begge roller er udspillet. I dag ligger kilerne nogle steder som naturområder, andre steder især tæt på håndfladen som områder, der ifølge mange mest af alt kan defineres som, arealer "left over by planning" ventende på, at man politisk beslutter sig for, at de tilhører et af hovedstadsområdets parkbånd.

Genrejs respekten

Det er på tide, at vi, på en bredere basis end den familiære fødselsdagsfest, genoptager debatten. Og måske er det også tid til at finde en ny, mere permanent adresse til fremtidens Fingerplanen. Ikke fordi plejeforældrene ikke har gjort alt, hvad de kunne, men fordi tiden er moden til

at vise den 75-årige behørig respekt, hjælpe lidt til med koordineringen, skabe grundlag for borgerinddragelse på tværs af de mange kommunegrænser – og fokusere mere på samarbejde og mindre på kortsigtet konkurrence.

Samtalehæftet
kan kan downloades
på Arkitektforeningens
hjemmeside:
bit.ly/fingerplan20

Arkitektforeningens arbejdsgruppes deltagere

Jan Christiansen, Rune Christiansen, Kurt K. Christensen, Kirsten Birk Hansen, Rikke Rohr og Gustav Kragh-Jacobsen (Konkurrenceseekretær).

Vinderen af Byplanprisen kan lære os at se overfladevand som en ressource

Tækker Group, Aarhus Kommune og Aarhus Vand blev præmieret på grund af et visionært samarbejde, der sætter nye standarder for fremtidens bæredygtige bysamfund gennem konkrete løsninger, der skaber plads til natur, fællesskab og biodiversitet. Men projektet i Nye skitserer samtidig uligevægten i, hvem der kan sætte takten for urban bæredygtig byudvikling og omstilling.

Af Sigurd Sejer Skov, cand.soc i Plan, By & Proces og Socialvidenskab, RUC

Gennem en mangfoldighed af blå-grønne hensyn er det lykkedes ejendomsconcernen Tækker Group og forsyningsvirksomheden Aarhus Vand m.fl. at opnå en gennemsnitlig grundvandsbesparelse på 40 procent i det private byudviklingsprojekt Nye. Samtidig belyser projektet den skæve kompetencefordeling mellem private og offentlige aktører, når det gælder omstillingen til bæredygtige byer.

Hvem skal sætte takten for bæredygtig omstilling?

Selvom samarbejdspartnerne i Nye har præsenteret et flot projekt, så sidder jeg tilbage med spørgsmålet, om ikke der er et demokratisk problem i, at det er erhvervslivet der sætter taktstokken for bæredygtig omstilling? Kommunen udgør ideelt set den lokale demokratiske styringsenhed, som varetager almenvællets interesser. Førrige valg kaldes populært et klimavalg, og i kommunerne ser man generelt stor vilje til at understøtte bæredygtig omstilling i den fysiske planlægning. Problemet er blot manglen på hjemmel til rent faktisk

at styre den fysiske planlægning i en grøn retning. Måske det ændrer sig i løbet af planlovsrevisionen, hvor det diskuteres om klima og miljø bør have skarpere grøn-hjemmel i planlægningen? Alt andet lige er kommunerne afhængige af at tiltrække bygherrer, der er villige til at betale de ekstra omkostninger, som bæredygtig byudvikling forbindes med. Erfaringen fra Nye viser, at muligheden for at realisere de store ambitioner i praksis først og fremmest findes hos bygherren.

Vand som ressource

De danske vandforsyningsvirksomheder har en stolt tradition for at anvende grundvand, fordi deres primære opgave har været at skaffe rent drikkevand. I modsætning til områder med tørt klima er nedbør ikke blevet opfattet som en ressource, men en risikofaktor. Det har et pilotprojekt gjort op med i Nye. Her eksperimenterer man med genbrug af regnvand til toiletskyld og tøjvask. I forbindelse med det MUDP-støttede pilotprojekt (Miljøteknologisk Udviklings- og

Demonstrationsprogram) har man fået dispensation fra drikkevandsbekendtgørelsen til at samle overfladevand. Overfladevandet ender i opsamlingsbassiner indrettet til rekreative formål og sikring af biodiversiteten.

Der er ingen tidligere eksempler på, at forsyningselskaber egenhændigt har taget teten på levering af sekundavand i stor skala, dertil har grundvandstraditionen været for rodfæstet og erfaringen med tostrengede VVS-løsninger begrænset pga. sundhedsrisici.

Privat-offentlig samarbejde kan være et columbusæg for den bæredygtig omstilling

Som nævnt har pilotprojektet ikke alene demonstreret et forsvarligt forhold til grundvandet, hvor man konserverer grundvandsressourcen og skaber et renere vandmiljø i den omkringliggende natur. Det gavner områdets biodiversitet, der blandt andet huser den store vandsalamander. Derudover fungerer opsamlingsbassinerne som klimasikring, der øger

bydelens klima-resiliens ved evnen til at absorbere 100 års-hændelser.

Realiseringen af sekundavandssystemet i Nye må tilskrives et samarbejde mellem private og offentlige aktører, der har skabt et projektmiljø med vidensdeling, gensidig absorption af risici og en samlet vilje til at overskride normerne for bæredygtig byudvikling. Men havde Tækker Group ikke været villige til at dække ambitionsniveauets meromkostninger, så havde det ikke været muligt. Faktum er, at forsyningselskaber andre steder ikke bare kan sætte gang i lignende projekter, fordi deres økonomi er bygget på "hvile i sig selv-princippet", og dermed er langt mindre fleksible og ude af stand til at påtage sig unødvendige risici. Betingelsen er derfor, at udvikleren må være indstillet på absorberer risici og varetage størstedelen af de økonomiske udgifter. Til gengæld har forsyningselskaberne den nødvendige viden, med adoptionen af nye måder at tænke overfladevand på er der potentiale for en markant normændring indenfor branchen.

Opsamling af sekundavand – fra dispensationsprojekt til norm

Sagen er, at hverken kommunerne eller forsyningsvirksomhederne i udgangspunktet kan drive projekter ala Nye egenhændigt. Det mest gennemgribende vilkår for bæredygtig byudvikling og holistisk klimasikring er bygherrens vilje til ambitiøs bæredygtighed.

Skal pilotprojektet i Nye adopteres andre steder, må både kommuner og forsyningsvirksomheder bidrage til at ændre normerne for at se nedbør som en ressource frem for en risiko. Dertil bør lovgivning om genbrug af sekundavand revideres mhp. at gøre det lettere for offentlige virksomheder at tage initiativ og navigere i de juridiske og praktiske udfordringer. Skal genbrug af overfladevand generaliseres, går det ikke med evige dispensationsprocesser.

Vilkårene for bæredygtig byudvikling og holistisk klimasikring findes således i krydsfeltet mellem kommunernes afhængighed af bygherrens vilje, restriktiv jura og en presset forsyningsøkonomi, der desværre giver

smalle rammer for lignende ambitiøs og holistisk klimasikring andetsteds. Det giver anledning til kritisk refleksion over kompetencefordelingen mellem private og offentlige aktører i jagten på en bæredygtig fremtid. Min opfordring til kommunerne er, at de bør tænke en ekstra gang over værdien i at kræve regnvandsopsamling ved ny bebyggelse samt opfordre lokale forsyningsvirksomheder til at undersøge mulighederne for offentlig forvaltning af regnvandsopsamling. Selvom opsamling af tagvand ikke kan opnå nær de samme holistiske effekter som demonstreret i Nye, er den offentlige adoption af idéen vigtig for, at genbrug af sekundavand kan få et større liv og gennemslagskraft i dansk forsynings- og lokalplanlægning i en tid, hvor forurenings- og forbrugspresset på grundvandsressourcen vokser. Det er et spørgsmål om gradvist at ændre forvaltningsstierne ikke kun for grundvandet skyld, men ligeså fordi det presser planlægningen til, at beskæftige sig med nye måder at tænke by, vand og biodiversitet sammen.

Dansk Byplanlaboratorium søger ny direktør

Brænder du for god planlægning, og vil du være med til at sikre Dansk Byplanlaboratorium og planlægningen en stærk, fri og inspirerende platform og stemme i krydsfeltet mellem faglighed og politik? Så er du måske vores nye direktør, der sammen med bestyrelse og sekretariat skal omsætte strategien til aktiviteter, der skaber læring, ny viden og udvikler planlægningen.

Planlægning er afgørende for samfundsudviklingen, balancen mellem land og by, og for at vi kan nå de ambitiøse mål for klimatilpasning og CO₂-reduktion. Dansk Byplanlaboratorium samler mange fagområder og fagligheder; omdrejningspunktet er den klassiske planlægning, men det er vores ambition at række ud til nye fora og samarbejdspartnere. Disse pejlemærker er vigtige for vores nye direktør.

Direktøren skal lede og inspirere et lille og stærkt sekretariat, der gennemfører projekter, udbyder kompetencegivende kurser, konferencer, faglige netværk og prøver at sætte en ny retning for planlægningen i Danmark.

Vi forventer, at vores nye direktør

- har dokumenteret ledelseserfaring og en klar og åben ledelsesstil, der kan styrke og udvikle Byplanlaboratoriet, medarbejderne og vores tilbud med afsæt i strategien
- har solid erfaring fra Byplanlaboratoriets faglige arbejdsområde og et stærkt netværk blandt planlæggere, politikere og interesseorganisationer, der har fokus på planlægning
- er en projektmager, der er god til at udvikle og styre et projekt
- har evner og interesse i at tage den overordnede styring af økonomien i organisationen
- har indsigt i og forståelse for de politiske beslutningsprocesser og stærke kommunikative evner

Du får

- gode udviklingsmuligheder, kontor midt i København og hele Danmark som din arbejdsplads
- et aktivt medspil og sparring fra en professionel, dynamisk og engageret bestyrelse, som du skal betjene
- et lille aktivt og engageret sekretariat, hvor der ikke er langt fra tanke til handling
- et uhøjtideligt miljø og et godt samarbejdsklima
- et endnu større netværk blandt fagfolk og politikere

Fakta

Dansk Byplanlaboratorium er en selvejende fond, der blev stiftet i 1921. Fonden har et bredt udpeget repræsentantskab og en bestyrelse, som direktøren har ansvaret for at betjene. Sekretariatet har pt. 13 medarbejdere. Byplanlaboratoriet finansieres gennem indtægtsdækket virksomhed, tilskud fra staten, regioner, kommuner og private virksomheder og har til huse centralt i København.

En detaljeret jobbeskrivelse er under udarbejdelse og kan findes på www.byplanlab.dk fra medio december.

Yderligere spørgsmål kan rettes til formand for bestyrelsen Lisbet Wolters (20 33 94 68), vicedirektør Michael Nørgaard (40 97 44 44) eller afgående direktør Ellen Højgaard (26 15 72 81).

Ansøgning og CV sendes til Dansk Byplanlaboratorium på email: job@byplanlab.dk senest 3. januar 2023. Ansættelsessamtaler forventes afholdt i uge 2 og uge 4. Stillingen forventes besat 1. marts 2023 eller hurtigst muligt.

dansk byplan
laboratorium

